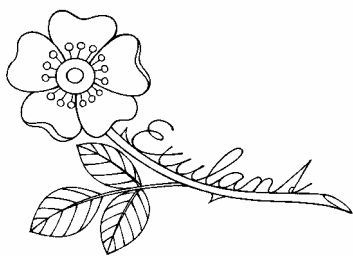

INFORMAČNÍ VĚSTNÍK č. 26 (2/2008)

občanského sdružení

EXULANT

Milí čtenáři,
myslím, že je dobré, abychom i v našem věstníku připomněli letošní 90.výročí vzniku Republiky československé. Kromě mnohého jiného i proto, že se první prezident T.G.Masaryk neváhal ve svém prvním projevu po zvolení přihlásit k dědictví exulantů slovy: „*Věřím i já Bohu, že po přejití vichřic hněvu, hříchy našimi na hlavy naše uvaleného, vláda věcí Tvých k Tobě zase se navrátí, ó lide český (...)* Proroctví-modlitba Komenského vyplnila se doslova, náš národ je svobodný a nezávislý a vstupuje vážen a podepřen všeobecnou sympatií do společnosti evropských národů“. Teprve vznik tohoto státu a osobní sympatie Masarykovy umožnily realizaci prvního pokusu o organizovaný návrat potomků exulantů do země otců. Přinášíme k tomuto tématu několik článků. Úvod ale tvoří kázání zelovské farářky Wierry Jelinkové, které připravila pro konferenci „Exulant J.A.Komenský“.

Dále si můžete přečíst o tom, co se událo v EXULANTU i jinde a co se dotklo oblasti našeho zájmu.

Upozorňujeme i na to, co nás čeká. V příštím roce si kromě jiných významných výročí připomeneme, že uplynulo 500 let od narození reformátora Jeana Calvina. EXULANT uskuteční při této příležitosti v květnu 2009 zájezd do Ženevy. Bližší informace se můžete dočíst na poslední straně, srdečně Vás zveme k účasti.

Jak pravidelně připomínáme, EXULANT od svých členů nevybírání členské příspěvky,

ale pokud můžete na naši činnost přispět, budeme Vám vděční. Dovolujeme si proto přiložit složenku a znovu uvádíme číslo účtu, na které můžete příspěvky zaslat: 209898309, kód banky 0800. Děkujeme.

Jan Bistranin

Odvaha víry a důvěryhodnost života

„I povolavše jich, přikázali jim, aby nikoli nemluvili, ani neučili ve jménu Ježíšovu. Tedy Petr a Jan odpovídajíce jim, řekli: Jest-li to spravedlivé před obličejem Božím, abychom vás více poslouchali než Boha, suďte. Neboť my nemůžeme nemluvit toho, co jsme viděli a slyšeli.“

(Sk 4,18-20)

Vše je vyjádřeno zřetelně. Radě a velekněžím se jedná o Ježíše a jenom o to, aby se o něm nemluvílo. Proto je zakázáno zvěstování veřejné i vyučování v malých skupinkách a dokonce i svědectví jednotlivcům. Jakékoliv hovory o Ježíši se staly trestné.

Apoštolové ale otevřeně prohlašují, že takový zákaz nebudou respektovat! A nemyslí při tom na žádné kompromisy ani na skryté obcházení zákazu. Vyjadřují tím obrovskou odvahu. Dnešní křesťan, po všech historických zkušenostech už ví, vidí a cítí, jak bývá těžké uchovat víru a dobré svědomí nejen v takových mezních situacích, ale i

jindy, když se snažíme zabezpečit klidnou a spokojenou budoucnost pro sebe a své děti.

Každodenně od věřících lidí slýcháme, že protivenství vzbuzuje odvahu nebo prohlubuje bojácnost. Že těžkosti, které museli prožívat např. za totality, upevnily jejich postoje nebo prohloubily jejich konformismus. Že konflikty jim pomohly ujasnit si, čeho se nelze vzdát, z čeho už ve své víře nemohou slevit.

Podíváme-li se na lidskou povahu, dá se říci, že rozhodnutí tehdejšího synedria bylo pro apoštoly Božím darem. Je to překvapující? Ano. Ale podívejme se na věc takto: tento zákaz mluvení a vyučování ve jménu Ježíše Krista upevnil apoštoly a prvotní církev na cestě svědectví takovým způsobem, k jakému by bez protivenství nikdy nedošlo. Petrovi a Janovi byla po vyslechnutí veleknězova zákazu dána příležitost k zásadnímu rozhodnutí - buď budou poslušni Boha nebo synedria. Teď jim bylo dáno porozumět tomu, co měl Ježíš na mysli, když vyzýval učedníky, aby hledali nejprve Boží království a to kladli na první místo - dokonce i před rodinu, přátele, uznání nebo popularitu. Neznám nikoho opravdu odvážného, kdo by nepotvrdil, na jak ostré hraně se pohyboval při takovém rozhodování.

Žijeme v čase, kdy se očekává pevné přesvědčení a jasná stanoviska. Příliš často se stává, že v touze zalíbit se lidem zplañuje naše zásadovost. Chceme mít svůj klid. Ale když se situace vyhrotí, jsme tlačeni k tomu, abychom odhalili skutečnou podstatu svého zakotvení v Kristu. Měli bychom být Pánu Bohu vděční za protivenství. Bez nich se nemění naše životy, sbory, církve. Bez této bolesti bychom se ani dnes nestávali tak pevnými a ryzími učedníky, jakými máme být.

Protivenství ze strany synedria nám dává motto pro odvážný život. Bez toho bychom byli mnohem chudší než jsme. Petrovu a Janovu odpověď na hrozby a výhrůžky nejvyššího kněze bychom si měli dobře zapamatovat a měli bychom si ji vybavovat vždy, když jsme v pokušení ustoupit nebo se vzdát:

„Jest-li to spravedlivé před obličejem Božím, abychom vás více poslouchali než Boha, sudťe. Neboť my nemůžeme nemluvit toho, co jsme viděli a slyšeli.“ Účinek, působení a dosah těchto jejich slov je stále zřetelný i po uplynutí věků. Mučedníci, svatí, hrdinové v pronásledování, reformátoři i Jan Amos Komenský vyjadřují spolu s Martinem Lutherem: „Zde stojím, nemohu jinak!“

Z čeho vyrůstal jejich postoj? Z toho, co apoštolové „viděli a slyšeli“ To formovalo jejich život s Ježíšem. Tedy jeho smrt za ně, vzkříšení, letnice a zázraky, které skrze ně konal. O nic méně to neplatí pro nás. Nám to všechno patří stejně jako jim! A ještě víc!

Jak se apoštolové bránili před pohrdáním a nenávisť nepřátel?

Za prvé: Poukazovali na nepopiratelná fakta. Nikdo nemohl popřít to, že chromý člověk byl uzdraven. Dodnes je tomu tak, že nejpřesvědčivějším argumentem pro křesťanství je křesťan sám. V konečném součtu nemají slova hodnotu nejvyšší. Nebudeme moci jiným dokázat oprávněnost a správnost křesťanské víry, neukážeme-li v našem prostředí na člověka proměněného skrze Krista.

Za druhé: Na svoji obranu měli úplnou poslušnost Boha. Museli si vybrat, zda budou poslušni Boha nebo lidí. Petr a Jan nezaváhali, kterou cestou jít. Někdo řekl, že lidé dnes lépe slyší hlas souseda než hlas Boží. Ale stejně jako apoštolové v prvním století, tak mnoho upřímně věřících křesťanů v pozdějších dobách, žilo v tak velké bázni před Bohem, že se nebáli žádného člověka. Mnoho pronásledovaných věřících vědělo, že nemá cenu zůstat ve „městě“, které si nepřeje jejich důvěrného a opravdového křesťanství, jejich následování Ježíše Krista, jejich kázání a horlivosti v prokazování lásky vůči bližním, a že je lépe odejít tam, kde jim to bude dopřáno. I když země zaslíbená to nebude.

Janu Amosovi, Českým bratřím a sestřím bylo jasné: „O tom, co jsme viděli a slyšeli, nemůžeme mlčet!“ A jak to působilo potom dále! - Jejich život se stal viditelným a slyši-

telným mezi národy! Svět žasnul nad moudrostí, vírou, láskou a nadějí těchto vyhnaných křesťanů, kteří se cítili jako bezdomovci. Svět žasnul do té míry, že dodnes, ač už si to většinou neuvědomujeme ani to nevnímáme, se uskutečňuje přínos těchto velkých Čechů ve vědě, poznání a výchově budoucích generací. Jan Amos a Bratři věděli, že nemohou mlčet o tom, co slyšeli a viděli. A dobře viděli a dobře slyšeli, že jenom v Ježíši je spása. Dobře viděli a dobře slyšeli, že není pod nebem jiného jména zjeveného lidem, v němž mohou být spaseni. Dobře viděli a dobře slyšeli, že Ježíš je ten úhelný kámen i když je odmítán mocnými tohoto světa, dokonce i kněžími církve (v.11-12). A na tomto Ježíši budovali svou současnost i budoucnost. Pro ně byl Kristus životem. Nebylo to snadné takto věřit! Ale tento Kristus se k jejich víře a důvěře přiznal. Přiznal se k jejich poslušnosti Boha, k jejich hodnocení věcí tohoto světa a toho co jest správné. Ba více, Hospodin, Pán té malé bratrské církve na ni a na její stav myslel už mnohem dříve...

I když se s pláčem loučili s vlastní přichystal jim cestu - už dříve poslal své služebníky, aby jim připravil místo - vloni uplynulo 500 let od narození Jiřího Izraele - prvního biskupa polské větve Jednoty bratrské - jehož působení už 30 let před tímto exodem připravilo lidská srdce a zorganizovalo několik desítek bratrských sborů v Polsku.

Ježíš Kristus má své věrné služebníky v každé generaci. I nás dnes vybízí, abychom se celým srdcem a celou duší vydali na cestu opravdové a živé poslušnosti stejného Boha. A tento Bůh dává najevo, že spása je jenom v Ježíši. Že není pod nebem jiného jména zjeveného lidem, v němž bychom mohli být spaseni. Že Ježíš zůstává tím úhelným kamenem, i když je opět odmítán mnohými dnešními lidmi, mocnými tohoto světa i kněžími církve. A že země, v nichž nám dnes dává žít, jsou vždycky jenom cesty průchozí a nikoli konečným cílem.

Náš Pán Ježíš Kristus chce i nás, stejně jako apoštoly nebo své svědky v

XVII.století, naplnit úžasem, abychom i my mohli naplnit úžasem svět. Kdekoli jsme dnes na naší cestě s Ježíšem Kristem, tam všude je možný další krok. Každý z nás má problémy, které čekají na řešení a vyhlížíme obrat k lepšímu. Toužíme po tom všichni. Protivní a nepříjemní lidé ovlivňují život každého. Někteří potřebují uzdravení. Vězte, že Ježíš Kristus chce skrze všechny těžkosti proniknout a prorazit je! On vše vede způsobem, který je nad naše očekávání, i když dnes možná ještě pláčeme.

Wiera Jelinková

T.G.Masaryk – a náboženství (Vztah k Českobratrské církvi evangelické)

I generace těch, kteří už překročili sedmdesátý rok svého života, zná osobnost prezidenta Masaryka pouze z oficiálních fotografií a sochařských portrétů. Krásně formovaná hlava s pronikavým pohledem, jemně tvarovaným nosem, ústy zakrytými bílým knírem a bradkou. Prezident nám hledí do očí, i když se jeho zrak současně upírá k vzdáleným horizontům. Známe i jiné fotografie: Pan prezident na svém koni Hektorovi. Kdesi v Pamětech píše, jak se musel v sedmdesáti letech znovu učit jízdy na koni. Nebyla to póza, ale potřeba pohybu. Při jízdě na koni prý načerpají plíce dvojnásobek vzduchu.

Také ovšem dojemný obrázek pana prezidenta s krojovaným dítětem v náručí. V jeho případě to nebyl jen státnický stereotyp. Masaryk měl děti skutečně rád. Záleželo mu na tom, aby v demokratickém státě byly vytvořeny podmínky pro zdravý vývoj všech dětí, nejen těch z bohatých rodin. Šlo mu o jejich vzdělání. Proto věnoval nemalou pozornost školám a zvláště učitelům. Čím vzdělanější učitel, hmotně zabezpečený, aby nemusel neustále bojovat s bídou, tím příznivější prostor pro řádné vzdělání svěřených dětí. „Učitel na škole má dětem vštěpovat republikánství, demokratickou svobodu a rovnost. Má se stát dětem kamarádem. Jeho autorita

má spočívat na rozdílu věku, na jeho převa-
ze ve všech věcech vědění, praxe a charakte-
ru...Škola Komenskému byla školou lid-
skosti.“

Když 14. září 1937 oznamoval Jan Masa-
ryk smutnou zprávu o úmrtí otce, vyjádřil to
slovy: „Nezhasl, ale dohořel.“ Poslední roz-
loučení s milovaným panem prezidentem
bolestně prožíval celý národ. Důvodem byla
vděčnost za jeho službu národu, za odvalu,
statečnost, pravdivost, za ohromné myslitel-
ské dílo, které zanechal dalším generacím.
Bez jeho úsilí a schopností by nemohla
vzniknout republika založená na ideálech
humanity, bliženecké lásky ke každému lid-
skému životu. „Nesmrtelné hledá opět ne-
smrtelné; protože jsme jedinečným stvoře-
ním Božím s duší nesmrtelnou, je naší po-
vinností s úctou přistupovat ke každému lid-
skému životu, který má stejně nesmrtelnou
duši“, ukazoval cestu k budoucnosti národa
pan president.

Otázka po Bohu se prolíná celým životem
pana presidenta. Nikdy s ní není hotový. I
když nepřijímá dogmatické výpovědi o Troj-
jediném Bohu, je mu Bůh nade vše vyvýše-
ný, nepoznaný Stvořitel a hybatel všehomíra.
Je rozhodující oporou pro jeho myšlení, jed-
nání, je zdrojem odvahy, vnitřní čistoty a
pravdivosti.

Do náboženského života uvedla malého
Tomáše jeho milující maminka. Zmiňuje se o
tom v Čapkových Hovorách: „Matka byla
zbožná. Ráda chodila do kostela, ale neměla
k tomu mnoho kdy, musela se dřít na rodi-
nu... Slýchal jsem od ní: „Herrendienst geht
vor Gottesdienst“ (služba vrchnosti má před-
nost před bohoslužbou.) Místo kostela odří-
kávala si matka modlitby podle modlitební
knížky; ta knížka byla plná obrázků - pama-
tuju se na obrázek umučeního Krista, krví se
potícího, ten měla nejraděj. I já jsem se na
něj rád zadíval...Po mamince jsem byl silně
pobožný.“

Nemalý vliv na Tomáše měl místní kato-
lický kněz. „Býval jsem ministrantem u na-
šeho kaplana, pátera France - Satora se jme-

noval. A toho jsem přímo miloval. Když
jsem mu ministroval, zdálo se mi, že páter
František je jako Pán Bůh a já jsem mu an-
děl, to bylo mé největší štěstí... Postupem
času, čtením a zkušenostmi jsem se počal na
kněze dívat kritičtěji. A rozednívalo se mi, že
mezi náboženstvím a církví je rozdíl... Ne-
dovedl jsem si v té době představit, že může
být nějaká jiná víra... Slyšel jsem, že
v nedalekých Kloboukách jsou protestanti-
helvíti; zašel jsem tam na výzvědy na pouť a
vloudil se do evangelické modlitebny. Ty
holé stěny, vážnost a prostota, to všechno na
mě udělalo takový dojem, že jsem sotva de-
chu popadal... Ani ve škole, ani doma jsem
však neslýchal hlubšího slova o duchovní
podstatě náboženství... Náboženství se
prostě žilo a praktikovalo, učení církevní se
prostě přijímalo. Doma se Bible nečetla...
Můj spis o sebevraždě je odpovědí k těm dět-
ským a pozdějším zkušenostem...“

Masaryk později, s velkým časovým od-
stupem, nečekaně pozitivně hodnotil lidové
náboženství, s kterým se setkával především
v katolickém prostředí. Toto náboženství
podle jeho pozorování stmelovalo lidi v obci,
dávalo jejich životu vnitřní řád. Těžko se
však vyrovnával se skutečností, že katecheti -
učitelé náboženství - dávali na vysvědčení
známku z náboženství...“ odříkat katechis-
mus přece není náboženství. Náboženství je
otázka celého života...skepse a náboženský
indiferentismus (vlačnost), vlastní nevěrectví
není skepse, ale lhostejnost... Krize nábo-
ženství je všeobecná, je i v rodinách... Dítě
má dojem, že náboženství je tu jen pro ženy
a děti; proto je shazuje, jakmile začne dospí-
vat... Nedovedu si však představit našeho
člověka, který by rostl bez poznání Ježíše a
jeho učení; vždyť i obsah Starého zákona
patří k základnímu kulturnímu majetku ev-
ropského člověka... Já sám stále opakuji a
zdůrazňuji, že náboženství je podstatným
prvkem duchovního života a kultury..“

Významnou etapou Masarykova vývoje
bylo studium na německém gymnasiu
v Brně. Patřil k nejlepším studentům. V této

době četl katolickou literaturu, na které se mu líbilo „to misionářství, ta propaganda víry a hlavně ta stálost ve víře a mučednictví. Byl jsem toho plný...“ Na gymnasiu v Brně byl katechetou páter Procházka, který patřil do skupiny katolických socialistů. V kvintě - v pátém ročníku gymnasia - ohlásil Masaryk páteru Procházce, že nemůže pro svědomí jít ke zpovědi. Katecheta mu domlouval tak, že až sám plakal. Masaryk však neustoupil. Už tehdy mu byl cizí a nepřijatelný náboženský formalismus. Slyšel a těžko nesl, když se spolužáci chlubili, jak se kdo chytře vyzpovídal. Svírala ho tehdejší praxe zpovědi: „dnes je mně vina odpuštěna a zítra mohu hřešit znova...“ V té době v něm zrály už pochybnosti o některých částech církevního učení.

Napětí mezi mladým Masarykem a některými profesory na brněnském gymnasiu se radikalizovalo. Musel ústav opustit. On sám zdůvodňuje svůj odchod sporem s ředitelem školy, který o jeho čisté lásce k milovanému děvčeti mluvil ošklivě, jako bych tropil nějakou nemravnost. „Když si na mne přivolal školníka, popadl jsem pohrabáč a křičel, že nenechám tomu děvčeti tak křivdit. Tož proto jsem dostal to consilium abeundi (rozhodnutí o vyloučení) pro vzpurnost.“

Masarykův mecenáš, policejní prezident Le Monnier, byl v té době přeložen do Vídně. Masaryka, který doučoval jeho syna, vzal se sebou. Tím začala nová, velmi významná kapitola v jeho osobním i náboženském životě. Ve Vídni ukončil studium na vídeňském akademickém gymnasiu ve svých dvaceti dvou letech.

Po maturitě se rozhodl pro studium na filozofické fakultě ve Vídni. Začal studovat klasické jazyky, později filozofii a přírodní vědy. O svých počátcích na univerzitě píše, že na něj měl podstatný vliv profesor Franz Brentano, který býval katolickým knězem. Vystoupil však z církve, protože nesouhlasil s Vatikánským koncilem a s dogmatem o neomylnosti papeže.

Z velkých filozofů minulosti na něj nejsilněji působil Platon svým zájmem o náboženství, etiku a politiku a také kombinací teorie a praxe. Prostřednictvím Platona se dostal k Sokratovi, kterého srovnával s Ježíšem. „Ježíš mi byl prorokem náboženským, Sokrates apoštolem filozofickým.“

V r. 1876 napsal dizertaci na téma „Platon o nesmrtnosti - Platonovo učení o duši.“

Na univerzitě se nadále zabýval filozofií a theologií. Na podzim roku 1876 odešel do Lipska. V létě 1877 se během svého pobytu v Lipsku seznámil se svou budoucí manželkou Charlottou Garrigue, členkou náboženské společnosti Unitářů. Masaryk o této události píše jako o osudové, která podstatně ovlivnila jeho celý duchovní vývoj. „Chralota byla zevnějškem krásná; měla výbornou hlavu, lepší nežli já. Toužila celý život po přesném poznání, ale tím v ní netrpěl cit. Byla hluboce zbožná; smrt jí byla jako přechodem z jedné světnice do druhé... Byla naprosto nekompromisní a nikdy nelhala... S ní jsem dostal z protestantismu do svého života to nejlepší. Tu jednotu náboženství a života, náboženství pro všední dny...“

Na Vídeňské univerzitě se habilitoval prací o sebevraždě. Výsledkem sociologického zkoumání, proč v moderní době dochází k velkému nárůstu sebevražd, došel k závěru, že příčinou je ztráta víry v Boha. „Život bez víry ztrácí jistotu a sílu.“

Ve stejné době se i formálně rozešel s katolickou církví. V r. 1880 přestoupil k Evangelické reformované církvi na Moravě. O přátelství, které vzniklo mezi Masarykem a superintendentem Císařem, farářem v Kloboukách, vypráví prof. Bednář: “V Kloboukách se setkal Císař s Masarykem, který jako docent Vídeňské univerzity tam přijížděl k rodičům. Bystrého filozofa upoutal mladý, anglicky vzdělaný farář, svým širokým světovým rozhledem a všestrannou vzdělaností. Masaryk počal chodit do evangelického kostela, ačkoliv tehdy ještě byl v církvi katolické. O svých dojmech z bohoslužby sděloval se s Císařem. Kritizo-

val jeho kázání, že jdou lidem přes hlavy. Kdykoli prý se Císař méně připravuje, jsou jeho kázání lepší. Debatovali spolu dogmaticky a Masaryk se svěřil Císařovi s úmyslem, že přestoupí k Evangelické církvi reformované. Císař jej z toho zrazoval. Měl na zřeteli kariéru Masarykovu a věděl, že si přestupem do církve evangelické uškodí. Masaryk však trval na svém. Překážky rázu dogmatického (božství Kristovo) byly urovnány. Když věc dozrála, Masaryk prohlásil definitivně svůj úmysl. Aby přestup nebudil v klerikálních Kloboukách rozruch, byl proveden v blízkých Heršpicích u faráře Oskara Opočenského.

Dodnes staří lidé v Kloboukách vzpomínají, jak profesor Masaryk chodil s velikým kancionálem do kostela. Svůj zájem o sbor projevil finančním darem na knihovnu Nedělní školy. Paní Masaryková darovala sboru harmonium.“

I po přestupu do církve trvaly přátelské styky dál. Císařovi se svěřil Masaryk ve chvíli své vnitřní krize, že by chtěl přejít od filozofie k teologii a že by se rád stal kazatelem někde v ústraní a tam, jak přiznával, „kázal Slovo Boží“. I od toho jej Císař zrazoval. Viděl v něm příliš vyhraněnou osobnost, takže očekával konflikt Masarykův i s evangelickým církevním vedením, kdyby měl být farářem. Řekl žertovně: “Kdo by vás poslouchal?”

O tom, jak proběhl vlastní přestup Masaryka v evangelickém reformovaném sboru v Heršpicích, napsal farář Jan Škeřík: “Dne 30. srpna 1880 odpoledne vyšli pěšky superintendent Císař a docent Masaryk z Kobouk a asi po tříhodinové cestě k večeru přišli na faru do Heršpic u Slavkova. Následujícího dne, 31. srpna 1880 asi v jedenáct hodin, v heršpickém chrámu Páně, byl dr. Masaryk přijat do církve farářem Opočenským za přítomnosti superintendenta dr. Císaře a dvou místních starších církve jako svědků... Ještě téhož dne v Heršpicích na faře dr. Masaryk napsal a odeslal okresnímu úřadu ve Vyškově oznámení o přestupu k církvi naší. Násle-

dujícího dne oznámení to bylo již na církevním úřadě, který dne 6. září oznámil římskokatolickému úřadu v Hodoníně vystoupení dr. Masaryka z církve římsko-katolické a přihlášení se k Církvi evangelické reformované. Oznámení to okresnímu úřadu napsal dr. Masaryk vlastnoručně a velice pěkným písmem. Listina je dosud zachovaná na okresním úřadě ve Vyškově. Když v roce 1924 při svém zájezdu na Moravu pan prezident Masaryk se zastavil v Kloboukách u Brna na náměstí, ve své řeči pravil: ‘Avšak na Klobouky mám také vážné a nejvážnější vzpomínky ze svého života. Zde jsem ponejprve jako malý chlapec začal srovnávat náboženské stránky našich církví. Zde jsem si formuloval náboženskou otázku a její význam pro jednotlivce a náš národ. Přeji si, aby se o této otázce uvažovalo všude a poctivě. Člověk nežije jen chlebem.’

V roce 1882 dostal Masaryk pozvání na nově zřízenou Českou univerzitu v Praze. V témže roce se s rodinou přestěhoval do Prahy. Byly to krušné počátky, často spojené s nouzí. Na řádnou profesuru musel čekat 14 let. Z finančních potíží ho vysvobodila zvláštní událost. Ve Vídni měl žáka, který byl synem bohatého vídeňského továrníka Flesche. Mladý muž se přestěhoval do Prahy, aby mohl Masaryka navštěvovat. Nakonec se v Berlíně zastřelil a Masarykovi odkázal velikou sumu peněz. „S penězi jsem měl zvláštní zkušenost,“ vyprávěl Masaryk. Když bylo nejhůř, odněkud přišly. Věřil jsem, že jde-li člověk za svým slušným cílem, nemůže zůstat bez pomoci. Jak říká Ježíš: “Hleďte napřed Království Božího a to ostatní vám bude přidáno.“

V osmdesátých a devadesátých létech devatenáctého století prožil profesor Masaryk nejtěžší zápasy. Především šlo o pravost rukopisů Královéhradeckého a Zelenohorského. Pro Masaryka to byl důležitý mravní problém. Když došel k přesvědčení, že jsou rukopisy falsifikáty, byl přesvědčen, že je třeba to před světem vyznat. „Naše národní hrdost, naše výchova nesmí spočívat na lži. Z

toho byla ovšem velká patálie, která trvala léta.“ Masaryk byl pro svůj postoj označen za zrádce. Nejvíc ho však mrzelo, že někteří profesori, kteří také považovali rukopisy za podvrh, neměli odvahu se k tomu přiznat a o svých názorech veřejně hovořit.

Dalším problémem bylo „slovanství“. Od Ruska se očekávalo, že spojí všechny slovan-ské národy. Masaryk přečetl nejvýznamnější ruské autory, navštívil Rusko, setkal se s L.N.Tolstým a dalšími vynikajícími ruskými mysliteli a spisovateli. Facit svého úsilí vyjádřil slovy: „Z Ruska jsem si odnesl totéž co Havlíček: lásku k ruskému lidu a nechut' k oficiální ruské politice a k panující inteligenci.“

Devadesátá léta byla dobou politického kvasu. Masaryk se do hloubky zabýval otázkou křesťanského socialismu. Píše, že marxismus nepřijímal. Z kritiky marxismu vznikla jeho kniha Otázka sociální. O socialismu napsal: „Můj socialismus je jednoduše láska k bližnímu, humanita. Přeji si, aby nebylo bídy, aby všichni lidé slušně žili prací a v práci, aby každý měl pro sebe dost místa. Nepřijímám komunismus... Nevěřím, že lze zrušit všechno soukromé vlastnictví. Osobní vztah, který váže vlastníka k jeho majetku, je dobrý v zájmu hospodářského pokroku... Nepřijímám třídní boj...Vždycky jsem pro dělníky a lidi pracující vůbec, často pro socialismus a zřídka pro marxismus.“

Nejbolestnějším obdobím byla tak zvaná Hilsneriáda - vražda Anežky Hrušové z Polné. Tato vražda mladé dívky byla označena za rituální (nábožensky obřadní). Byl z ní obviněn toulavý Žid Leopold Hilsner. Masaryk, který byl seznámen s problémem rituálních vražd, cítil povinnost rvát se s pověrou o rituální vraždě, rozšířenou v českém národě. Když se zastal Židů, antisemité na něj poštváli český nacionální a klerikální tisk. A tak mu nezbyvalo, než celou záležitost znovu prozkoumat do hloubky. Tehdy se proti němu postavili i univerzitní studenti. Ani pak neustoupil veřejnému tlaku a obviňování. Dosáhl toho, že byl proces re-

vokován a Hilsner odsouzen k doživotnímu žaláři. V r. 1918 mu byla udělena milost císařem Karlem I. Masaryk byl však do té míry vyčerpán a znechucen nepřátelskou atmosférou, že byl rozhodnut natrvalo opustit Čechy. Zůstal pouze zásluhou své manželky, která si český národ velmi zamilovala.

V r. 1891 byl zvolen do říšského parlamentu. Po dvou letech na poslanecký mandát rezignoval. Napsal: „Svou demisí jsem se politiky nezříkal. Naopak. Chtěl jsem začít z gruntu. Tehdy jsem se prokousal celou politickou literaturou od osmnáctého století. Mým politickým učitelem byl Palacký; můj humanitní program se opírá o něho. Měl jsem rád Havlíčka pro jeho pravdivost a otevřenost. U něho jsem se učil být novinářem. Z těchto studií vznikla má kniha Česká otázka...V politice jsem stál proti Kocourkovu a Hulvátovu a politiku jsem žádal rozumnou a poctivou. V politice jsem viděl jen nástroj. Cíl mě byl náboženský a mravní. Svou činností je třeba přispívat k budování Civitatis Dei (Boží obce).“

A ještě k novinářství. „Dobrý novinář má být vzdělaný a dovedný. Má umět pozorovat a hodnotit; nemá být k ničemu lhostejný; celý svět, celá přítomnost je jeho látkou... Novinář dobrý musí mít charakter.“

Při své politické činnosti (podruhé poslancem za Valašsko v r.1905), byl vystaven tvrdým útokům především od klerikálů. Píše o tom: „Nemohli mně odpustit, že navazuji na českou reformaci. Na ni jsem navazoval proto, že byla především hnutím mravním, náboženským a ne theologickým. Hus, a před ním už Štítný, vyšli z nápravy mravů... Právě ta aliance šavle a kropáče zavinila, že u nás náboženský život tak ochabl.“ „Když už mluvím o církvi, pak ani církev ani theologie mi není náboženstvím celým... I v moderní době však zůstává církvím péče o duši, praktická péče mravní. Úkol křesťanské církve je stejně veliký, ba větší než byl po dva tisíce let: stát se opravdu hlasatelem účinné lásky a buditelem duší. Nejsem prorokem, ale myslím, že jsem jedním z těch budoucích věří-

cích... Nepotřebujeme duchovní lhostejnosti, nýbrž víry, živé víry v něco vyššího než jsme my, v něco velikého, vznešeného a věčného.“ Ve všech zápasech, kterými Masaryk prošel, dozrál k přesvědčení: „Věřím teleologii, věřím, že každého z nás vede Prozřetelnost, jak - to ovšem povědět neumím.“

Válečný požár, který postihl také naši zemi, byl Masarykovi výzvou k nové aktivitě, přestože mu na začátku války bylo již 64 let. Zpráva o vyhlášení války zastihla Masaryka během návštěvy v Německu. Po návratu do Prahy se vydal na poslanecký pas do Holandska, kde obnovil kontakty s anglickými přáteli. Už tehdy byl přesvědčen, že je nutné rozbít Rakousko-Uhersko a přetvořit Střední Evropu. Situace se pro něho stávala nebezpečnou. V očích státní správy byl zrádcem. Do Prahy se nemohl vrátit. Jeho působení v zahraničí bylo nadmíru obtížné. Z hlediska západních států byl jen soukromým občanem. Se svými spolupracovníky trpěl nedostatkem peněz. Až teprve přijel do Švýcarska Beneš, podařilo se získat nezbytné prostředky. „Bez Beneše bychom republiku neměli“, napsal později prezident Masaryk.

Nemohu v této krátké chvíli převyprávět další osudy pana presidenta v zápasu o svobodné Československo. Jen několik krátkých informací: 14.11.1915 vyhlásil Zahraniční komitét organizovaný Masarykem, válku Rakousku-Uhersku. V únoru 1916 byl Komitét přetvořen v Československou národní radu. Na podzim r.1915 se Masaryk usídlil v Londýně. V Paříži zůstal Beneš a Štefánik. V r. 1917 odjíždí Masaryk do Ruska, aby připravil podmínky pro vznik Československých legií. 2.7.1917 zvítězila českosl. armáda v bitvě u Zborova. Masaryk přes Vladivostok se zastávkou v Tokiu odcestoval do USA. V r. 1918 byla vyhlášena Washintonská deklaráce nezávislosti. 14.11.1918 prohlásilo Národní shromáždění Masaryka prezidentem Československé republiky. 21.12. se vrátil do Prahy. 29.2.1920 byl na základě nové ústavy zvolen prezidentem republiky. 13.5.1923 umírá v Lánech paní Masaryková.

V r. 1927 byl potřetí zvolen prezidentem. V r. 1930 odhlasovalo Národní shromáždění, že „T.G.Masaryk se zasloužil o stát.“ V květnu 1934 byl zvolen prezidentem po čtvrté. V témže roce vážně onemocněl a 14.12. rezignoval na svůj úřad s tím, že za svého nástupce doporučil svého nejbližšího spolupracovníka dr.Edvarda Beneše. Zástupcům parlamentu pak řekl: „Dá-li Bůh, budu se na vás ještě chvíli dívat, jak to vedete.“ 14.9. 1937 prezident Masaryk zemřel, želen celým národem.

Chci se ještě vrátit k otázce náboženské, jak jí rozuměl pan president Masaryk. „Jako theista, jako pluralista přijímám existenci duše a její nesmrtnost. Nedovedu si představit, že by taková krásná a jemná věc, jako je myšlení, poznávání, zbožnost, mravní úsilí, vnímání krásy, celá kultura, že by se to mohlo ztratit, že by to mohlo být k ničemu... Mně nesmrtnost plyne z bohatosti a hodnoty lidského života, lidské duše. Nesmrtnost duše plyne i z uznání Boha, z víry ve světový řád a spravedlnost. Existence duší je pravým základem demokracie... Snad po smrti se nám dostane plnějššího a úplného poznání, také poznání Boha... Ježíš je mně vzorem a učitelem zbožnosti. Učí, že láska k láskyplnému Bohu, láska k bližnímu a dokonce i k nepříteli, tedy čistá, nejčistší lidskost, humanita, jsou podstatou náboženství... Ježíš podává téměř výlučně poučení mravní. Svou lásku k bližnímu projevuje účinnou pomocí... Bůh je mu Otec, má k němu intimní osobní poměr. Lásku nekázal jen slovy, ale stále ji vykonával, obcoval s chudými a uníženými, vyhledával hříšníky a mravně vytřídné, léčil choré, sytil hladové, varoval bohaté. Ukázal, že náboženství pravé, pravá zbožnost proniká celým životem i tím denním a všedním...“

Pokud se týká církve u nás: První v Evropě jsme provedli církevní obrodu a revoluci. Reformace se stala záležitostí celého národa... Hus postihl v náboženství a v církvi prvotnost mravnosti; Chelčický postihl souvislost církve se státem... Komenský

dovršil reformační úsilí poznáním, že obsahem duchovního života je vedle zbožnosti lidskost a uložil veškeré výchově, aby byla dílnou lidskosti... Protireformací - v podstatě násilnou - stal se katolicismus zase církví majority národa... Ale násilí a protireformační náboženství neprospělo... Náš odpor proti trůnu nesl s sebou i nechuť k církvi, která habsburské dynastii sloužila.

A ještě jednou v co věřím: „Věřím v Ježíšovo učení, věřím, musím věřit i v budoucnost náboženství. Jako Palacký musíme v našich poměrech hledat toleranci, toleranci pozitivní: Každý držet své přesvědčení, ale vážit si opravdového přesvědčená druhých. Pravdy každému přejte - to platí pro vždycky.

Náboženství je právě náboženstvím, životem v Bohu a s Bohem... Naším úkolem je napořád: Myslet kriticky a žít zbožně.

Pavel Smetana

O smysl českých dějin

Redaktor našeho časopisu Exulant, se na mne obrátil se žádostí o článek na svrchu uvedené téma. Věděl o mém zájmu o české dějiny se zvláštním zřetelem k naší minulosti reformační. Nicméně musím předem omezit dosah a význam tohoto svého pokusu o zpracování dané otázky, a to u vědomí, že na jejím řešení ztroskotala již řada renomovaných a odborných historiků, takže „kolik historiků, tolik výkladů smyslu českých dějin“. Jako teolog se tedy omezím na teologický pohled na naše české dějiny a všeobecné rysy dějinné cesty českého národa podám jen v letném nástinu.

Cesta českého lidu, později národa, jak se Češi vydělili z původního slovanského konglomerátu při „stěhování národů“, byla velmi křivolaká. Posunuli se, inspirováni patrně zeměpisným útvarem „české kotliny“, značně na západ od svých kmenových příbuzných Slovanů, a to do prostoru obklíčeného ze tří stran územím osazeným již dříve etnikem germánským, s nímž, resp. s jeho

panovníky, se potom museli vyrovnávat po dobrém či po zlém v průběhu staletí. Nejprve ovšem musela jeho přemyslovská knížata jednotlivé české kmeny politicky sjednotit pod svou centrální vládou, jinak by je byl čekal osud polabských Slovanů ...

Že při tom tekla i česká krev, to svědčí proti starobylému mýtu o české, resp. slovanské „holubičí povaze“ (což samo o sobě je nemístný eufemismus, odporující skutečnému chování tohoto ptačího druhu). Ve vyrovnávání se se silnějšími německými sousedy Přemyslovci a tedy Češi, používali prostředky tu diplomatické (přijetí svrchovanosti německých králů a lenní závislosti na nich), místy i ozbrojený odpor v dílčích utkáních se sousedy. Tak se vryla do české povahy zásada „odtud až potud“, jednou hrdinný odpor, jindy přijetí maximální výsady předního postavení ve svazku „Svaté říše římské německého národa“ v hodnosti kurfiřtů, tedy spoluvolitelů německých králů. Měli jsme spíše společný úděl než program.

V interním uspořádání českého knížectví, později od 13.stol. království, byli Češi součástí tehdejšího feudálního zřízení, tedy poddanství šlechtě a panovníkovi, kteří byli výhradními vlastníky půdy co zdroje obživy i bohatství národa. O demokracii neměli ani zdání, ač křesťanství hlásalo základní rovnost všech lidí před Bohem.

A bylo to právě přijetí křesťanské víry (resp. církve), které zapojilo Čechy do společenství evropských národů, což platí beze změny podnes. Když na český trůn usedl „lucemburský Přemyslovec“ Karel IV., staly se Čechy na čas dokonce středem společného státu, spojujícího Čechy i Němce k mírovému soužití. Karel IV., Otec vlasti, obdařil Čechy a Prahu m.j. založením univerzity, jež dodnes nese jeho jméno. Univerzita pozvedla kulturní úroveň alespoň české inteligence na evropskou úroveň, což znamenalo v oboru teologie i napojení na revoluční a reformační myšlenky anglického Johna Wiclifa. Bible, svaté Písmo křesťanské víry, se tak dostala nejen do rukou univerzit-

ních mistrů, nýbrž – a to je význačný rys českých dějin – také do rukou lidu a to i se svou zvěstí o svobodě a rovnosti všech lidí před Bohem, což pro „praktické Čechy“ obsahovalo i dopady společenské a politické.

Český národ se vzepjal až k „povstání“ v myšlení i v představách o společenském křesťanském soužití a základní rovnosti všech členů národa. Češi, tak díky Ježíšově zvěsti evangelia, předstihli všechny evropské národy (to uznal po stu letech i Martin Luther), což arci mělo za následek oddělení od ostatní Evropy a konflikty s řadou evropských království a vpády křížáckých vojsk, jež Žižka a Prokop Holý dočasně odvraceli a vyháněli z Čech ... Jednota českých bratří převzala z husitství to, co vpravdě odpovídalo Kristovu dobrému poselství a v tichosti a ústraní žila vírou a pokojem evangelia, i když pronásledovaná a nakonec spolu s většinovými utrakvisty vyhnána ze země.

Lid byl jako nevolnická kořist vydán cizí, Habsburky dosazené šlechtě a dával o sobě vědět jen v zoufalých selských povstáních, jež byla udušena v krvi.

Mám za to, že velké rozvinutí hudebního nadání českého lidu, které vyšlo z křesťanských (tehdy katolických) chrámů ve městech i na venkově a dalo vyrůst řadě umělců – skladatelů i hudebníků – bylo způsobem, jímž promlouvala duše českého národa – nyní již bez zábran – k celé Evropě. K hudebnímu „demokratismu“ se přidružilo i šíření umění slovesného a vědeckého, jímž vstoupilo do dějin národní obrození, tehdy v počátcích v souvislosti s evropským, a tedy i německým „jarem národů“. Že toto v podstatě demokratické hnutí později degenerovalo v bezhlavý a násilnický nacionalismus, to patří k tragedii myšlenkového scestí, jehož následky prožíváme ještě i dnes – v odumírání komunismu a v degeneraci tzv. postmoderny a scestného liberalismu.

Pán Ježíš vystavil ve svém podobenství o hřívnách (Mt 25) před duchovní zrak věřících křesťanů příklad k následování: Každý člověk si svým zrozením přináší do života a

do soužití s druhými lidmi nějaké „nadání“. Nemusí to být nutně „talent“ a něco mimořádného, ale každý z nás přijal svou vírou a svým vzděláním určité nadání, jímž má získávat nejen prostředky ke své obživě, nýbrž také sloužit k obecnému dobru a rozvoji lidského společenství (to je zdravé jádro kalvinismu). Jsme za toto poslání odpovědní nejen svým rodičům a národnímu společenství, nýbrž předně samému Bohu, našemu Stvořiteli a Pánu našich životů. Kdo své nadání (jakékoli) svou nedbalostí a svým sobectvím zakopává, tomu bude odňato i to, co má. Pán v podobenství spravedlivě zvažil relativní zmnožení hřiven, odměnil je dalším pověřením, zatímco lenost a nedbalost potrestal. V reálném světě tak tomu vždycky nebývá.

Zde jsme všichni voláni k plnění svého životního poslání, ať již v jakémkoli oboru či oblasti života a za toto plnění jsme odpovědní jak Bohu, tak i svým bližním – jako jednotlivci i národy! Je to úzká a někdy i strmá stezka, která vede k životu, ale Ježíš volá všechny k jejímu sledování až do konce života, aby Jemu ze všeho vzešla čest a sláva a lidem Boží požehnání. A dejme pozor: zapané a zneužívané hřivny se mstí!

Vlastimil Sláma

Konference „Exulant J.A. Komenský“ a valná hromada občanského sdružení

Ve dnech 19.-21.září 2008 se v objektu Sola fide v Janských Lázních konala konference občanského sdružení EXULANT. Letos měla oproti jiným letům několik zvláštností. Byla to tentokrát konference mezinárodní. S občanským sdružením EXULANT ji pořádal Evangelische Brüder Unität Herrnhut. Nesjeli jsme se, jako obvykle na jeden den, ale pobyli jsme v Janských Lázních dny tři. Také množství a odborná úroveň přednášek a úroveň hudební části konference byly mimořádné.

Konference byla zahájena v pátek odpo-

ledne ekumenickými bohoslužbami, při nichž kázala Christine Welschen ze SRN a zazněla premiéra hudební skladby s kantátou Pavla Koutníka z Vídně. Zbytek pátku a sobotní dopoledne byly věnovány odborným přednáškám. Za nemocnou PhDr. Editu Štěřikovou přednesl její příspěvek „O českých a moravských pobělohorských exulantech“ MUDr. Josef Čáp. Prof. ThDr Igor Kišš z Bratislavy přednesl příspěvek „Komenského představy o jednotě Evropy a světa“, Dr. Dietrich Meyer z Herrnhutu příspěvek „Exulant Šimon Bohumil Turnovský“, PhDr. Marta Bečková z Prahy přednášku „Bratrský exil v Polsku“, Mgr. Ondřej Macek z Prahy měl přednášku „Poznámky k metodě katolické reformy a existenci skryté církve české“. Mgr. Daniel Herman z Prahy přednesl osobní reflexi na téma „Jan Amos Komenský a jeho doba, versus katolická církev“. Po každé přednášce následovala diskuse.

Součástí konference byly výborné koncerty souboru Musica da Camera Brno a v sobotu odpoledne koncert duchovních písní v podání tubačů z německých sborů Jednoty bratrské. Účastníci konference měli možnost prohlédnout si unikátní sbírku Jiřího Polmy „Komenský ve filatelii“ a výstavu fotografií soutěže „Rosa exularia“.

Přestože nám počasí příliš nepřálo, odjeli jsme v neděli ráno do Žacléře. Na hranicích, na místě, kde se před 380 lety loučil Komenský a další exulanti s vlastí, jsme zazpívali hymnu, položili k památníku kytici a uskutečnily se zde bohoslužby. Na téma abrahamovského vyjití kázal Mgr. Jan Bistranin. Poté jsme ještě navštívili místní muzeum a rozjeli se domů. EXULANT připravuje k vydání sborník, který bude obsahovat vše podstatné z této konference.

V sobotu večer se konala volební valná hromada občanského sdružení. Za předsedající valné hromady byla zvolena Jarmila Matějková, zapisovatelem Jan Bistranin, ověřovatelem zápisu Jiří Šmída a Jiří Čáp skrutátorem. Valná hromada vzala na vědomí zprávu o činnosti sdružení za uplynulé období a revizní zprávu

za období od 12.valné hromady.

Schválila výroční zprávu o hospodaření občanského sdružení za rok 2007 a zvolila na další volební období předsedou sdružení Mgr. Pavla Smetanu a výbor ve složení: MUDr. Josef Čáp, Jiří Šmída, Mgr. Jiří Polma, Rudolf Braha, Mgr. Jan Bistranin. Náhradníky výboru byli zvoleni: Mgr. Pavel Čáp, Ing. Alexandr Drbal, Mgr. Ondřej Macek, Ing. Dobroslav Stehlík, Mgr. Petr Brodský, Mgr. Vlastimil Pospíšil, Jana Kubaňová. Revizní komise byla zvolena ve složení: Květoslava Klimešová, Mgr. Ing. Karel Matějka.

Valná hromada doporučila výboru: uskutečnit v roce 2009, u příležitosti 500. výročí narození reformátora Jeana Calvina, zájezd do Ženevy; pokusit se navázat a prohloubit vazby se všemi skupinami potomků pobělohorských exulantů; pokusit se výrazněji proniknout do sdělovacích prostředků; usilovat o to, aby 4.únor byl vyhlášen Dnem českých exulantů – Památným dnem; uspořádat v roce 2009 kromě konference ještě evangelizační setkání v Novém Městě pod Smrkem.

O dojemné překvapení se na valné hromadě postaral Dr. Karel Macek, když občanskému sdružení EXULANT předal z pozůstalosti svého otce MUDr. Karla Macaka, předsedy „Sboru českých exulantů i návratců z Polska“ historický prapor tohoto, v padesátých letech zakázaného, sdružení potomků exulantů.

Jan Bistranin

Zpráva o činnosti občanského sdružení

Dobrořeč duše má Hospodinu a nezapomínej na žádné z jeho dobrodiní..

Od poslední konference, která se konala ve sboru ČCE v Letohradě, uplynul celý rok. Co všechno se v tomto roce událo, nejsme schopni vyčíslit. Nemyslím pouze na naši společnou činnost při naplňování zásad občanského sdružení Exulant. Výroční konfe-

rence se vzdělávacím programem, evangelizační shromáždění, společné zájezdy, to vše patří k vyhledávané a oblíbené činnosti našeho sdružení. Mnozí z nás se na společná setkání skutečně těší. Potomci exulantů objevují inspirující duchovní dimenzi v rozhodnutí, které učinili jejich předkové. Neopustili svou vlast, kterou vroucně milovali z ekonomických či politických a kulturních důvodů, nýbrž z důvodů víry a dobrého svědomí před Pánem. V tom jsou a zůstanou příkladem i budoucím generacím a celé naší zemi, která zlhostejněla vůči nejhlubším hodnotám lidského života.

Každoročně vzpomínáme na bratry a sestry, kteří byli odvoláni z časnosti na věčnost. V tomto roce nás zvláště bolestně zasáhla smrt dvou bratří, kteří byli od počátku našimi spolupracovníky. 17. března 2008 se rodina a evangelický sbor v Ostravě rozloučili s Ing. Tomášem Jelínkem, který zemřel po těžkém onemocnění ve věku 69 let. Bratr Tomáš Jelínek se narodil v české exulantské farářské rodině v Polsku. Při sovětském náletu na Varšavu v červnu 1941 byl spolu s rodiči zasažen střepinami z bomby, které vážně zranily rodiče a které malého Tomáše připravily o chodidlo a částečně i o sluch. S rodiči a sestrou se po válce vrátil do Československa. Svě dospívání prožil v nejdekém sboru, kde byl jeho otec farářem. Po 6 letech se rodina stěhovala do sboru v Černilově, kde jeho otec sloužil jako farář dlouhých 27 let.

Tomáš Jelínek vystudoval techniku, oženil se, pracoval v ostravském sboru, jako presbyter a kurátor. Tichý, laskavý a obětavý křesťan. Přes své těžké poranění byl vynikajícím sportovcem. Byl svědomitým spolupracovníkem ve výboru Exulantu až do chvíle, kdy lékaři u něj objevili zhoubný nádor. Se svým onemocněním po několik let rytířsky bojoval až do konce, obklopen péčí rodiny i sboru. (Informace o jeho rodině v Exulantu č. 20).

O několik dnů později jsme se rozloučili se zakládajícím členem a prvním předsedou

občanského sdružení Exulant Prof. Ing. Karlem Matějkou, CSc, který zemřel ve věku 64 let. Syn evangelického faráře se narodil v Poličce. Nadaný, houževnatý student, navzdory politické persekuci velmi úspěšně vystudoval Fakultu technické a jaderné fyziky na ČVUT, kde pracoval jako docent a nakonec jako vysokoškolský profesor. Při tom zůstával aktivním členem církve. Už jako student organizoval evangelickou studentskou mládež v Praze, účastnil se evangelických kursů a brigád, byl po řadu let místokurátorem sboru v Kobylisích. Jako předseda organizačního a právního odboru synodní rady je spoluautorem nového církevního zřízení a církevních řádů. Připravoval sjezdy v Praze, Zelově. Navenek klidný a uvážlivý, vnitřně důsledný. Neznal strach, když bojoval za věci, které považoval za správné. V jeho práci v našem sdružení ho vydatně podporovala manželka Jarmila a synové. V r.2004 smrtelně onemocněl. Jako zázrakem se vrátil k rodině, do zaměstnání i ke spolupráci v Exulantu. Začátkem roku 2008 znovu těžce onemocněl a 13. března téhož roku zemřel. Pro nás všechny znamená jeho odchod bolestnou a citelnou ztrátu (informace o Prof. Ing.K. Matějkovi v Exulantu č. 25).

V pracech neleniví, duchem vroucí...

Podstatná část našeho společného úsilí v období od poslední valné hromady, patřila přípravě Evropského kongresu k 380. výročí odchodu J. A. Komenského a Českých bratří do exilu. Po dva roky jsme soustředěně na tomto tématu pracovali. Na pozvání primátora města Lešna jsme několikrát navštívili Lešno, jednali s ním a dalšími zástupci, společně promýšleli a připravovali program kongresu.

Kromě organizačních úkolů zajišťovali členové výboru řečníky a kazatele, udržovali rozsáhlou korespondenci s politickými i církevními představiteli, získávali finanční prostředky na realizaci našeho záměru. Jak všichni víte, kongres v Lešně se nakonec neuskutečnil, nikoliv naší vinou. 18. února

2008 navštívila skupina našich spolupracovníků Lešno. Při této návštěvě měly být dořešeny poslední problémy. Ukázalo se, že polská strana není schopná zajistit odpovídající prostory pro hlavní shromáždění a především nezajistila odpovídající podíl financí, nezbytných k realizaci projektu. O tomto únorovém setkání mi podal Dr. J. Čáp následující informaci - cituji z jeho dopisu: „*Opět se projevovala možnost odložení kongresu. Stupeň přípravy, jistá nutná improvizace, hledání financí, generálka obou kostelů, neúčast arcibiskupa, našeho primase*“... a tázal se mne, jak dál.

Na tento e-mail jsem odpověděl: „*Přiznávám, že jsem dnes v noci nemohl dobře spát. Převalovaly se mi v hlavě všechny alternativy...Po důkladném promýšlení současné situace navrhuji kongres odvolat. To není hanba, jestliže nastaly nečekané události, které neumožní kongres uskutečnit podle původního programu...Ještě je čas napsat omluvné dopisy..*“

Při nejbližším zasedání výboru občanského sdružení Exulant dne 10. dubna 2008 byl schválen tento postup. Považoval jsem za velmi důležité podrobněji Vás informovat o vzniklé situaci.

Jako náhradu jsme se rozhodli připravit odbornou konferenci, obsahově shodnou, na dny 19.-21. září 2008 v církevním středisku v Jánských Lázních. Konferenci finančně podpořel Česko-německý fond budoucnosti grantem ve výši 70 000 Kč, MK ČR 15 000 Kč, a Severočeská vodárenská společnost a.s. grantem ve výši 30 000 Kč. Všem dárčům upřímně děkuji.

Důležitou součástí naší činnosti je příprava a vydávání Věstníku. Ten si získal oblibu v mnoha rodinách. Je zdrojem informací o životě exulantů na mnoha místech v Evropě a děkuji autorům jednotlivých článků a statí a všem, kteří se na jeho přípravě i distribuci zvláště podílejí.

Když přemýšlím o činnosti našeho sdružení, vracím se k tomu, co jsem již nejednou vyjádřil. Za prvotní úkol považuji úsilí o

prohloubení duchovního života v rodinách potomků českých exulantů a duchovního života v církvích, do nichž patří. Děkuji všem členům občanského sdružení Exulant, kteří společnou práci podpírali svými modlitbami, dary a aktivní účastí na sborovém životě. Jako předseda Exulantu jsem navštívil bratry a sestry ve sboru v Teplé. Přijal jsem také pozvání do sboru ve Stříbře a přednášel při výročním shromáždění slezských reemigrantů v Trpistech, s nimiž jsme navázali co nejužší spolupráci.

Nechceme tvořit žádné exklusivní společenství. Patříme k jedinému Kristovu lidu. S ním sdílíme zápas o zvěstování evangelia lidem tohoto světa bez rozdílu. Věříme však, že v životech reemigrantů jsou specifika, která vyžadují zvláštní lásku, trpělivost, bratrskou sounáležitost a která, jak věřím, mohou v budoucnosti vydat požehnané ovoce.

Bůh pokoje a lásky necht' zůstává se všemi námi.

Pavel Smetana

Rosa exularia

Rosa exularia čili Exulantská růže, je název mezinárodní soutěže a přehlídky amatérské fotografie vypsané občanským sdružením Exulant ve spolupráci se zelowským sborem Evangelicko – reformované církve k 380.výročí exilu Českých bratří s Janem Amosem Komenským do Lešna. Tématem byl náboženský exil z českých zemí do světa a ve světě.

Sešlo se celkem 47 fotografií osmi autorů, tři z Polska pět z ČR. Přestože některé nevyhovovaly technickým požadavkům, zejména formátem, počet fotografií nám dovolil vystavit je všechny na 10 rámovaných panelech. Od samého začátku byla přehlídka putovní. V předpremiéře byla výstava zahájena ve Velkém Šenově 14.června 2008 u příležitosti Dnů evropské hudby za účasti pozvaného souboru „Zelowské zvonky“. Druhý den putovala výstava i se Zvonky do sboru ČCE v Novém Městě pod Smrkem,

kde se setkala s velikým zájmem mnohých členů sboru pocházejících právě ze Zelowa.

Slavnostní vernisáž byla 20.července 2008 v Zelowě u příležitosti historicky prvních „Dnů české kultury“ pořádaných pod patronací lodžského wojewody paní Jolanty Chelmnickéj, starosty Belchatowa pana Jaroslawa Brózdzy a hejtmana Brněnského kraje pana ing. Stanislava Juránka, za přispění Ministerstva vnitra PR. Čestným hostem byl velvyslanec České republiky v Polsku pan Jan Sechtr. Součástí slavnosti bylo odhalení pamětní desky k výročí exilu J.A. Komenského a Českých bratří v interiéru zelowského kostela.

Česká vernisáž proběhla při konferenci s mezinárodní účastí „Exulant Jan Amos Komenský“ v Janských Lázních 19. září 2008.

Přehlídku obeslali:

Martina Vávrová a Jiří Vávra, Praha, seriálem z Veselinivky a Bohemky;

Miroslav Cuchal, Mariánské Lázně, fotografií z Husince – část „Dvanácti“ z Pruského Slezska;

František Šilar, Liberec, seriálem z Berlína – Rixdorfu;

Jaroslav Tomín, Liberec, fotografiemi: nejmladší potomek českých exulantů;

Anežka Smetanová, Zelów, seriálem ze života zelowských;

Bogdan Zalski, Zelów, seriálem „...zde zůstávají...“ fotografie z českého hřbitova v Zelówě

Jan Amos Jelinek, Zelów, seriály „Jsem z Čech“, „Mezi myšlenkami o kořenech“, „Žiji zde“ a „Symboly“.

Výsledky:

Zlatou Exulantskou růží obdržela umělecká fotografie „Moje babička“ z cyklu „Mezi myšlenkami o kořenech“ autora Jana Amose Jelínka ze Zelówa

První cenu v kategorii seriál obdržel Bogdan Zalski ze Zelówa za soubor fotografií „...zde zůstávají...“ s poeticky melancholickou náladou starého českého hřbitova.

První cenu v kategorii rodinný seriál obdrželi manželé Martina a Jiří Vávrovi z Prahy za cyklus fotografií z českých exulantských osad Veselinivky a Bohemky na Ukrajině.

Všem účastníkům přehlídky děkujeme za účast a vítězům blahopřejeme.

Certifikáty zašleme poštou.

Josef Čáp

Jan Jelínek – svědectví křesťanského života

Jistě jste zaznamenali v televizi a dalších sdělovacích prostředcích, že 22.7.2008 přijal náčelník generálního štábu Armády České republiky bratra faráře Jana Jelínka, který v období 2. světové války nezištně zachránil řadu lidí různých národností, přesvědčení a náboženského vyznání. Jako výraz úcty k činům, jež Jan Jelínek vykonal během druhé světové války, pozval generál Pícek potomka českých pobělohorských exulantů a jeho manželku k přátelskému rozhovoru, který se uskutečnil v prostorách generálního štábu Armády ČR. Jako vzpomínku na setkání si podplukovník Jelínek a poručice Anna Jelínková odnesli "Plaketu náčelníka generálního štábu" a "Laudi Memorabilis" za neokázalé a nezištné hrdinství a skutky, jimiž zachránili desítky lidských životů, nejen za druhé světové války, ale i v pohnutém poválečném období. Tisk označil bratra Jelínka za „českého Schindlera“, ale on sám vyznal, že jeho jednání bylo především projevem víry, následováním Pána Ježíše Krista.

Předseda občanského sdružení při této příležitosti bratru Jelínkovi napsal:

Milý bratře faráři,

rád bych Vás jménem občanského sdružení Exulant srdečně pozdravil a přál Vám Boží ochranu a vedení, abyste mohl radostně doputovat až do cíle svého života. Mnohokrát jsem vyjádřil vděčnost Pánu Bohu za Váš život i za život Vaší manželky. Nebylo Vám dáno, abyste měli vlastní děti. O to víc jste kolem sebe seskupovali duchovní děti, kterým jste sloužili kázáním i

svědectvím osobního života. Tak se poselství o Boží lásce šířilo jako oheň, který nemůže žádná moc temnoty uhasit.

Vděčně vzpomínám na mnohá setkání, na přátelské vztahy, které mají své kořeny už v Zelově a později v Čechách, prostřednictvím mého drahého tatínka. Setkání s Vámi pro mne znamenalo vždy obohacení. Musím myslet na odvalu, s kterou jste se jako chlapec dostal do Čech, na Vaše studium v Olomouci, na práci v Lodži i v Zelově, na službu mezi ukrajinskými českými evangelíky, na cestu se Svobodovou armádou do Československa, které jste pomáhali osvobodit od německého teroru.

Měl jsem velikou radost, když jsem četl na Internetu článek o Vás a Vaší službě, i o rozhodnutí náčelníka generálního štábu Československé armády, udělit Vám vysoké vojenské vyznamenání. Jako Boží člověk si jistě nezakládáte na světské cti. Mnohem víc Vám záleží na tom, aby jednou zaznělo z úst Nejvyššího: „To dobře služebníku dobrý a věrný...“ Přesto se z vysokého ocenění Vaší činnosti upřímně radujeme. Kousek světla padá i na celou církev.

Srdečně Vás oba zdravím a doufám, že se ještě setkáme na této zemi. Kdyby snad k tomu už nedošlo, pak máme naději na slavné setkání v pravém domově u našeho společného Pána Ježíše Krista. Do jeho milostivé péče Vás poroučím a těším se na zprávy od Vás.

V lásce našeho Pána Ježíše Krista,
jménem občanského sdružení Exulant
Váš
Pavel Smetana

Komenský a příslušníci Jednoty bratrské v Pobaltí

Katedra pomocných věd historických a archivního studia Filozofické fakulty UK uskutečnila v roce 2006 exkurzi do Litvy a Lotyšska. K odborné náplni exkurze zpracoval posluchač fakulty Boris Šalak referát o vlivu Jednoty bratrské v Pobaltí. Děkujeme autorovi za souhlas s otištěním

poněkud zkráceného referátu v našem věstníku, celý text je na

http://pvh.ff.cuni.cz/exkurze06/referaty/salak_komensky_a_proslusnici.pdf.

Pro pochopení celého tématu je důležité přiblížit si průběh reformace v Pobaltí. Rok 1522 je zde důležitým mezníkem, neboť právě v tomto roce se luterská reformace dostává do Rigy. Nejprve zapouští své kořeny ve městech. Velkou podporou pro tento duchovní směr v oblasti bylo přestoupení markraběte Albrechta Braniborského, velmistra Řádu německých rytířů, k luterství (8. dubna) a jeho zavedení v Prusku. Šíření reformace v Pobaltí napomáhala i luteránská universita v Královci. K roku 1554 je již protestantismus na území Kuronska a Livonska většinovým náboženstvím, o sedm let později je druhý řádový stát sekularizován. Tím nastává definitivní vítězství reformace v těchto zemích. Na území Litevského velkoknížectví reformace přichází kolem poloviny 16.století a rychle se zde uchycuje. Hlavním důvodem je asi tolerantní postoj Zikmunda Augusta. Vedle luteránů činných ve městech, přicházejí také Čeští bratři z Polska. Největšího významu nabývá kalvinismus, jenž je populární zejména v šlechtických kruzích. K jeho příznivcům patří mnoho magnátů, jako byl například Mikuláš Radziwill. Vývoj dovršují toleranční edikty z let 1563 a 1568, jež prakticky povolují svobodu náboženského vyznání. Od 50.let 16.století dochází k pokusům, majícím vést k překlenutí vzájemných rozdílů mezi vyznáními. První vážnější z nich se udál roku 1555 v Kozminku. Tento pokus o unii protestantských vyznání, iniciovaný Janem Laskim však skončil fiaskem. Navrhoval vznik kompromisní konfese specificky polského charakteru. Jeho vizi naplnila až sandomierska shoda kalvinistů, luteránů a Českých bratří z roku 1570. Dílčí církve si měly zachovat vlastní konfese, liturgii a organizaci. Přes nesporný úspěch této shody některé konflikty nadále přetrvávaly, jedním z nich

byly i "mezikonfesní" výměny kněží. Další z řady snah vyřešit tuto neshodu, kalící vzájemné vztahy, se uskutečnila v roce 1573 na generálním krakovském synodu. Ten přiznal právo rozhodování o personálních otázkách hlavně seniorovi distriktu dané církve. Patron sboru měl jen právo případně si stěžovat synodu. Šlechtičtí patronové se proto cítili nespokojeni, což vedlo k snahám o revizi. Nové řešení přinesl generální piotrkovský synod z roku 1578. Na základě jeho rozhodnutí mohl patron žádat duchovního jiné unijní konfese od jeho představených, ale jen za předpokladu, že ho k tomu vedly vážné příčiny. Tento krok musel konzultovat s představenými vlastního vyznání.

Situace se začíná diametrálně měnit na samém konci 16. století. Začíná se projevovat akutní nedostatek duchovních pastýřů, jež postihl v první řadě církev kalvínskou. Z této doby pochází též první hodnověrné prameny dosvědčující působení českobratrských kazatelů v kalvínských sborech. Ze začátku hlavně v místech, kde patron sboru měl sám blízko k Jednotě bratrské (Leszczynští - Baranow). Postupem času však k povolávání dochází i od představených kalvínské konfese. Tato praxe začala znovu rozdmýchávat spory. Jednota sama pociťovala nedostatek vhodných kazatelů, a to i přes to, že sama zvala kazatele z Čech. O tomto problému jednala roku 1597 konvokace seniorů v Goluchowě. Na ní byl formulován zákaz umisťovat své duchovní do cizích sborů na Litvě. Přesto známe několik případů takové činnosti bratrských duchovních, se souhlasem Jednoty (dán hlavně Leszczynským) i bez něj. Jako příklad uveďme duchovní práci Václava Krásky ve Vilně. Znovu byl tento problém otevřen na společné konvokaci kalvinistů a Bratří v Belzycích v roce 1613 (práva seniora distriktu).

Druhá polovina 20.let 17.století je i v této problematice zlomová. Emigrace nekatolíků z českých zemí vyřešila tento konflikt. Objevuje se zde množství českých duchovních v různých postaveních nejen v rámci Jednoty,

ale i u kalvinistů. Jejich příliv však pomohl znovuotevřít kompetenční spory. Konečným řešením kompetenční otázky je generální konvokace ve Wladowě z roku 1634. Ta se shodla na několika základních principech. Při povolávání se musí patron domluvit se seniorem distriktu. Povolovaný duchovní podléhá řádu a disciplíně povolávací církve, má však právo účasti na synodech své mateřské církve. Její senioři jej mohou kdykoli povolát k sobě. Jako typický případ nám poslouží Andrej Wegierski, duchovní Jednoty, povolovaný s jejím souhlasem kalvinisty do lubelského distriktu, ovšem pod podmínkou, že kdyby ho Jednota v budoucnu potřebovala, práv k němu se nezříká. Konvokací ve Wladowě prakticky rozpory končí. Kolem roku 1650 víme o 17 seniorech a konseniorech a dalších desítkách bratrských duchovních činných v kalvínských sborech. Nejdůležitějším z nich byl Tomáš Wegierski, v letech 1629 až 1653 superintendant kalvínské církve v Malopolsku. Veskrze jednosměrný pohyb bratrských kazatelů ke kalvinistům způsobil rozsáhlou "kulturní" výměnu v oblasti liturgie i církevního řádu (pravidelné synody), ač od 50.let 17. století personální výměna slábne, tato jí založená tradice trvá nadále.

Druhým tématem je vliv J. A. Komenského na rozvoj vzdělání a pedagogiky v Pobaltí, hlavně na území dnešního Estonska a Lotyšska. Při recepci Komenského díla výrazně napomáhaly dvě vzdělávací instituce -Talinské (Revalské) gymnázium a Academia Gustaviana v Tartu (Livonsko). Tento proces se pokusím nastínit představením práce nejdůležitějších aktérů. Heinricus Heinus, právní vědec vyučující v letech 1632 až 1656 na akademii v Tartu, jako první seznamoval své studenty s Komenského dílem. Georg Geselius, profesor řečtiny a hebrejštiny v letech 1641 až 1649 tamtéž, se dokonce s velkým pedagogem sám znal. Seznámil se s ním v roce 1645 v Toruni, kde se zúčastnili setkání projednávajícího možnost smíření vyznání. Stal se z něj největší propagátor Komenského v oblasti. Další z jmen hodných zmínění

je Georgio Holyk, pocházející ze středních Čech. Nejprve působil v Magdeburku, ale od roku 1677 se živil jako učitel polštiny v Rize. Je možné, že je autorem překladů některých děl J. A. Komenského. Jiný ze vzdělanců spjatých s jeho dílem byl Ernst Gluck. Tento pastor v Alúksne, pocházející z Halle, proslul jako překladatel bible do lotyštiny. Vedle toho zakládal elementární školy a zasloužil se o vydávání Komenského knih. Posledním mužem, jehož zde hodlám zmínit, je Bengt Gottfried Forselius. S Komenského dílem se seznámil na studiích práv ve Wittenbergu, doma pak působil jako učitel, učící dle Komenského metod. Znáám je svým nadšeným zakládáním elementárních škol (Dorf und Kirchspielschulen). Založil v roce 1684 také za podpory švédské vlády školu pro učitele. Studium zde mělo trvat dva roky. Bohužel tato instituce nepřežila jeho smrt v roce 1688.

V další části se budu věnovat vydávání Komenského děl. Roku 1641 vydává Gerhard Schroder v Rize *Janua linguarum reserata*. O 7 let později v Tartu vychází její řecko - latinská verze sepsaná prof. Geseliem. Na tomto místě bychom měli zmínit i Lorence Jaucha, velkoobchodníka s knihami. Ten jimi zásoboval, díky privilegii královny Kristýny, Akademii v Tartu. Přispěl tak ke znalosti Komenského díla v Pobaltí. Roku 1682 vydal Johann Wietken německo-polsko-latinský *Orbis sensualium pictus* (v tiskárně Johanna Fischera). O rok později vychází švédsko-latinská verze téhož díla. Zlatá doba vydávání Komenského děl končí roku 1685 vydáním *Januae linguarum reseratae vestibulum*. Rád bych zmínil i rok 1767 kdy ve Vilniusu vyšel latinsko-polský *Orbis sensualium pictus* i *Janua aurea reseratae duarum linguarum*. Komenského díla se nenacházela pouze v knihovnách talinského gymnasia či akademie v Tartu, ale našla své široké využití i v triviálních školách. Hlavně *Orbis sensualium pictus* se používal jako učebnice latiny v městských školách. Jeho díla bylo možno nalézt i v knihovnách koste-

lů, byla však kupována i bohatými měšťany. Také zde pomohla prosazovat ideu výuky v mateřském jazyce. Na závěr této části svého povídání zmíním významného teologa prof. Jana Kvačalu, jenž se v nové době zasloužil o překlad Komenského díla do estonštiny.

Nyní se budeme zabývat osobností Petra Figula Jablonského - českého vzdělance působícího v letech 1667-1670 v Klajpedě (Memelu). Petr Figulus se narodil v roce 1618 nebo 1619 v Jablonném. Jako přízvisko Figulus (hrnčič) podle učeného přítele Ciceronova mu dal ve škole sám Komenský, jehož byl oblíbeným žákem. V devíti letech odchází s Komenským do emigrace do Lešna. Tam nabyl pod Komenského vedením výborné vzdělání a brzy se stal prvním pomocníkem svého učitele. V roce 1649 byl přijat do jeho rodiny, ženil se s Komenského dcerou Alžbětou, se kterou měl pět dětí. Figulus, doprovázející Komenského, procestoval velkou část Evropy, hlavně Švédsko, Anglii a Holandsko. V roce 1657 se usazuje v Nassenhuben u Gdaňska, kde se stává kazatelem. Zde se mu narodí čtyři z jeho dětí. V místě se hlavně věnuje školské činnosti. Roku 1662 se na synodě v Meltschin stává seniorem Jednoty bratrské. O čtyři roky později přijímá nabídku stát se reformovaným kazatelem v Memelu, dnešní Klajpedě. Memel byl v té době nevelkým obchodním městem s asi dvěma tisíci obyvateli. Na základě olivské mírové smlouvy připadl definitivně k Prusku. V této neklidné době byly hlavními překážkami v rozvoji města časté epidemie a války. Většina obyvatelstva hovořila německy, byla zde i litevská jazyková komunita. Zajímavostí tehdejšího Memelu bylo i velké množství škol. Roku 1667 začala přestavba klajpedského opevnění. Z té doby známe její kartografické vyobrazení. Na místo reformovaného kazatele v Memelu kníže Bohuslav Radziwill a vévodkyně Charlotta Kuronská (sestra braniborského kurfiřta, s jejíž dcerou Annou Marií se roku 1665 kníže Radziwill oženil) doporučili Petra Figula. Rok 1667 znamená pro nevelkou reformovanou komu-

nitou, tvořenou mimo jiné i 13 skotskými rodinami, v Klajpedě velké změny. Sbor získává privilegium ke koupi domu pro bohoslužby a povolení mít vlastního kazatele. První problém, jež Figulus po svém příjezdu musel řešit, bylo v té době panující napětí mezi luterány a reformovanými. Figulovi se podařilo realizovat pokojné spolunažívání. Hlavním cílem v jeho působení bylo provedení reformy školství. S podporou vévodkyně Charlotty se pokusil založit kolej, to však nebylo zrealizováno z důvodu Figulovy předčasné smrti. 31. prosince 1669 umírá jeho přímluvce a přítel kníže Radziwill a nedlouho poté 12.1.1670 i sám Petr Figulus. Z Komenského dopisu se dozvídáme, že příčinou smrti bylo podchlazení a žal nad ztrátou přítele. Figulus byl pochován na místním luteránském hřbitově. Komenský byl jeho smrtí zdrcen, ještě předtím uvažoval nad odjezdem z Amsterdamu do Klajpedy, což však nyní postrádalo smysl. Sám umírá 15.11.1670 v Amsterdamu. Na závěr bych se rád zmínil o dvou slavných synech Petra Figula a jeho manželky Alžběty. První z nich Daniel Arnošt Figulus Jablonski, pedagog, působil nejprve jako domácí učitel Radziwillů na zámku Biržaj. Poté odešel do Berlína, kde s G.W. Leibnitzem zakládal Královskou akademii věd, jejímž presidentem se po Leibnitzově smrti stal. Druhý ze synů Jan Teodor (1665-1731) byl známým spisovatelem a právníkem.

V poslední části svého pojednání se budu věnovat vývoji komeniologie na Litvě ve 20. století. Jejím stěžejním prvkem jsou překlady Komenského děl do národního jazyka. Za zakladatele je možno považovat docenta Merkelise Račkaukase, který v roce 1927 přeložil Velkou didaktiku. Jednalo se o velký úspěch litevské odborné literatury. Mezi litevskými komeniology meziválečné době vynikají zejména A. Avižonis, J. Gotis a A. Kvieska. K oživení komeniologie dochází v 70. letech zejména zásluhou prof. Benedikta Kaslauskose, jenž v roce 1975 s prof. Rajekosem vydávají Komenského vybraná

pedagogická díla (Velká didaktika, Pansophie praeludium). Nedlouho poté překládá J. Adamaitos Labyrint světa a ráj srdce. Roku 1986 je vydána série Pedagogikos klasika, jenž obsahuje také některá Komenského díla. V 90. letech následují další překlady a další vydávání.

Boris Šalák

Zdroje genealogického výzkumu exulantské historie na území Čech před rokem 1742

Exulantskou tematikou jsem se začal intenzivně zabývat před 6 lety, coby potomek těchto exulantů, díky setkání s Dr. Editou Štěříkovou, která dokázala systematicky a hlavně knižně zpracovat základní kapitoly exulantské historie. Pokud jde o Husinec v Pruském Slezsku, pak obrovskou práci odvedl pan Ditmar Kühne, který kompletně zpracoval jeho genealogickou historii a nyní přidává další exulantské kolonie.

Já jsem se rozhodl pro poněkud jiný přístup – snažím se zpracovat historii jednotlivých exulantských rodů, pokud možno od Soupisu poddaných podle víry, uskutečněného v Čechách roku 1651, až po současnost. Ve spolupráci se zelovským farářem Miroslawem Jelinkem jsem začal zelovskými rody.

O životě exulantů v cizině bylo již tedy sepsáno několik knih, většinu z nich napsala Edita Štěříková a jejich osudy jsou již poměrně známé. Ovšem o jejich životě před opuštěním vlasti toho příliš mnoho nevíme. Mezi současníky je poměrně značně rozšířen mylný názor, že zakladatelé Husince, Táboara, Zelowa a dalších kolonií byli často potomky šlechticů. Avšak tito exulanti odešli z Čech v drtivé většině v první polovině 18. století, zvláště pak v době slezských válek okolo roku 1742. Proto mezi nimi již žádní příslušníci šlechty ani měšťanstva nemohli být, ti totiž museli opustit Čechy bezprostředně po bitvě na Bílé hoře, tedy v první polovině století sedmnáctého.

Zakladatelé exulantských kolonií byli tedy sedláci, chalupníci, řemeslníci a podruzi. Na příkladu farnosti Meziříčí na panství opočenském ukážu, kde jsou uloženy archiválie a kde je možné hledat informace o exulantských rodech.

Základním genealogickým pramenem v Čechách je výše zmíněný Soupis poddaných podle víry z roku 1651. Jsou zde zaznamenáni všichni obyvatelé Čech mimo církev a vojsko a pro panství Opočno se zachoval kompletní. Můžeme zde vidět, kdo se přihlásil ke katolické víře a kdo stále setrval v „kacířské“ víře evangelické. U mladých lidí bývalo uvedeno, že je možnost jejich obrácení na víru katolickou, i když to nebyla samozřejmě pravda. Ve farnosti Meziříčí se ke katolické víře přihlásilo:

- v Meziříčí ze 357 obyvatel 1 rodina (3 lidé);
- v Králově Lhotě ze 128 obyvatel nikdo;
- ve Skršicích z 66 obyvatel nikdo.

Dalším významným zdrojem jsou matriky a knihy povolení sňatků. Ty se zachovaly až z doby po třicetileté válce, často však až z druhé poloviny 17. století. Naštěstí se pro celé opočenské panství zachovala „Kniha zhostů a povolení k sňatku“, kde jsou uvedeny všechny sňatky obyvatel opočenského panství od roku 1635.

Pokud jde o ekonomické poměry, pak nejdůležitějším zdrojem informací je tzv. Berní rula z roku 1654, ve které je uveden soupis hmotného majetku poddaných v Čechách a také se pro Opočno dochovala. Dalším cenným zdrojem ekonomických informací jsou tzv. urbáře – soupis všech plátců kontribucí (s uvedením jejich výše) – z Opočenska se dochovaly z let 1581, 1598 a 1655 – ten je obzvláště cenný, protože kromě výše poplatků uvádí i kompletní jmenné seznamy obyvatel (a to i podruhů a sirotků, kteří jinde uvedeni nejsou), včetně jejich věku.

Pokud byl někdo majitelem nemovitosti (grunt, chalupa nebo pozemek), pak se vždy, když došlo ke změně majitele, provedl zápis

do tzv. gruntovní knihy. Kromě ceny, kterou nový vlastník za nemovitost i se vším příslušenstvím zaplatil, je zde uvedeno i komu peníze splácel při úmrtí původního vlastníka. Protože se nemovitosti často splácely i mnoho desetiletí, bývají gruntovní knihy velmi důležitým pomocníkem při sestavování rodokmenu. Navíc pokud vlastník nemovitosti zběhl pro víru, bývá to také většinou v gruntovníci zaznamenáno. Pro tzv. rychtu v Meziříčí se zachovaly gruntovnice od roku 1709.

Pro Opočensko se také zachoval seznam osob, jež roku 1742 ušly do Slezska, který byl vydán i knižně. Jsou zde uvedeny všechny rodiny, které odešly z panství Opočno, včetně dětí a jejich věku. Tyto rodiny byly často příbuzensky spojeny s exulanty ze sousedních panství – Smiřice, Nové Město a Náchod, pro ty se bohužel podobný soupis nezachoval a tak často nezbyvá, než procházet gruntovní knihy těchto panství a najít v nich zápis o zběhnutí z gruntu nebo alespoň prodej nemovitosti, který by mohl mít spojitost s odchodem majitele do Pruského Slezska. Všechny archiválie jsou uloženy ve Státním oblastním archivu v Zámrsku, v okrese Ústí nad Orlicí. Díky moderní technice – počítač, internet, digitální fotoaparát (v České republice je povoleno fotografování archiválií) se mi daří shromáždit maximum údajů, nutných ke studiu exulantské historie. Jejich podrobným studiem jsem zjistil, že exulantské rodiny se nesetkaly až v Münsterbergu, ale že se ve většině případů znaly mnohem dříve – chodily si za kmotry při křtech, za svědky na svatbách a často byly spojeny i rodinnými vazbami a to nejen v rámci jednoho panství, ale i mezi panstvími sousedními.

Tomáš Stodola

Symposium Praxis pietatis haereticorum 7.-8. prosince 2007

Symposium s názvem „Praxis pietatis haereticorum. Vnitřní život českých kacířů a jeho vnější projevy dvacet let před Toleranč-

ním patentem a v prvním desetiletí existence tolerančních církví“ uspořádala Katedra praktické teologie Evangelické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. V jejím rámci byly představeny dílčí výsledky stejnojmenného grantu, který byl katedře svěřen Grantovou agenturou UK. Řešiteli grantu a zároveň i organizátory sympozia byli prof. ThDr. Pavel Filipi a doktorand Mgr. Ondřej Macek. Poněkud tendenční zprávu o sympoziu podal *fš* v Českém bratru (EČ–ČB 83, 2007, č. 17, s. 7).

Sympozia se v úloze referujících zúčastnili i čtyři členové historické společnosti VERITAS a příspěvek ze zdravotních důvodů omluvené moderátorky byl alespoň přečten. Mezi posluchači, aktivními účastníky diskuzí, byli i někteří další naši členové.

Sympozium bylo tematicky rozděleno do pěti hlavních bloků, prvním čtyřem přítomní věnovali pozornost první den sympozia, pátý – regionální sondy – byly přiblíženy v druhý den. Úvodní tematický blok přibližoval tajné evangelictví na území dnešního Rakouska. Své příspěvky zde přednesli hosté z Rakouska, prof. DDr. Rudolf Leeb z Evangelické teologické fakulty Vídeňské univerzity a jeho kolega Mag. Dietmar Weikl. Prof. Leeb ve svém příspěvku charakterizoval tajný protestantismus na území dnešního Rakouska, jeho vznik, rozšíření a formy. Mag. Weikl přiblížil náboženský život rakouských tajných evangelíků. Zde je zajímavé, že se náboženský život rakouských a českých tajných evangelíků v podstatě příliš neodlišoval (i zde je doloženo čtení a skrývání zakázaných knih, domácí pobožnosti, občasné cesty k Večeři Páně do zahraničí, návštěvy tajných predikantů). Studiu rakouských protestantských dějin se věnuje Společnost dějin protestantismu v Rakousku, patrně místní obdoba VERITAS.

Druhý tematický blok se zabýval stěžejním předpokladem pro historické bádání o tajných a tolerančních nekatolících – prameny a metodami výzkumu. První z dvojice příspěvků v tomto bloku přednesl Ota Hala-

ma, Th.D., odborný asistent Katedry církevních dějin ETF UK. Na základě svého zkoumání tolerančních knihoven několika sborů ČCE a dalších knihoven v ústředí církve vyhodnotil výskyt předbělohorské literatury tolerančních evangelíků. Příspěvek „Systém pramenného výzkumu existence, myšlení a způsobu života tzv. kacírů v českých zemích v období kolem vydání tolerančního patentu“ doc. PhDr. Evy Melmukové, emeritní docentky církevních dějin ETF UK, byl pouze přečten. Celý se zaměřoval na druhy pramenů a možnost jejich využití, metodické postupy jejich zpracování a vyhodnocování, včetně několika konkrétních příkladů chybného zacházení s prameny nebo jejich zkreslující interpretace. (Tento příspěvek vzhledem k omezenému času neodezněl celý, nicméně ve sborníku ze sympozia bude otištěn v plném rozsahu.)

Třetí tematický blok byl zaměřen na místa bohoslužeb tajných či tolerovaných evangelíků. Mgr. Marta Procházková a Ing. Marek Fajman z Národního památkového ústavu v Brně přiblížili posluchačům konkrétní místa tajných bohoslužeb, problémy se stavbou tolerančních modliteben, jejich obvyklé vybavení, odlišnosti vyplývající z konfesí tolerančních sborů apod. Ing. Fajman se zaměřil především na modlitebny evangelických sborů AV v rakouském Slezsku (zejména Těšínsko). Porovnal architekturu tolerančních modliteben s architekturou tzv. chrámů milosti a sledoval společné znaky modliteben v oblastech Čech a Moravy s německy a s česky mluvícím obyvatelstvem.

Ve čtvrtém tematickém bloku věnovaném tolerančním střetům přednesl úvodem svůj referát „Disciplinace českých nekatolíků po vydání Tolerančního patentu“ PhDr. Zdeněk R. Nešpor, Ph.D., z Fakulty humanitních studií UK v Praze. Ve svém referátu poukázal na odlišnost náboženských představ českých nekatolíků toleranční doby ve srovnání s historickými proudy předbělohorské teologie. Dominantní byl u nich spíše

protikatolicismus, v otázkách vlastní identity pak měli podle něj toleranční nekatolíci spíše určitý chaos. Teprve po příchodu pastorů obou vyznání mělo dojít jejich vlivem k vyjasnění konfesijního zaměření jednotlivých sborů. Pokud se pastorem nekatolíci věroučně nepřizpůsobili, odešli ze sboru a stali se z nich někdy tzv. „toleranční sektáři“. (Dr. Nešpor důsledně užívá dobou podmíněný termín „nekatolíci“ namísto přesnějšího a objektivnějšího „evangelíci“.)

Dalším příspěvkem tohoto bloku proslovil Mgr. Sixtus Bolom, doktorand FF MU v Brně. Jeho příspěvek zajímavě dokumentoval střet pastorů s písmáky (často kantory) v právě vytvořených tolerančních sborech. Pro ilustraci využil Mgr. Bolom osobnosti písmáků z oblasti Vysočiny T. Jurena, Ř. Jakubce a M. Břeně ve střetu s pastory příšlymi z Uher (M. Elekem a D. Mártonem) a z pruského Slezska (A. Stettinou). ThDr. Petr Melmuk, Th.D., z Husitské teologické fakulty UK v Praze přispěl jako třetí v tomto bloku svým referátem o deistech a izraelitech toleranční doby. Popsal historiky stále nevyřešenou otázku existence „tolerančního sektářství“, na něž nejnověji upozorňuje ve svých studiích zejména dr. Nešpor. Hlavním přínosem referátu byla hloubková sonda do centra oblasti výskytu sekt deistů a izraelitů v toleranční době – oblasti tolerančního sboru Chvaletice (HV) a Trnávka (AV) ve východním Polabí – na základě primárních a sekundárních pramenů; a dále zhodnocení interpretace problematiky dosavadní historiografii.

Dopolední blok regionálních sond do předtoleranční a toleranční doby zahájil Mgr. David Valůšek ze SOkA Zlín. Jeho sonda charakterizovala předtoleranční vývoj v obci Jasenná u Vizovic. Ondřej Srba, student FF UK v Praze, se zaměřil na oblast tolerančního sboru v Hrubé Lhotě na Valašsku. S nekatolíky na Kunewaldském panství na severní Moravě seznámil posluchače Daniel Řičan z Historicko-vlastivědné společnosti MORAVIAN v Suchdole nad Odrou.

Následoval příspěvek Mgr. Jiřího Rieznera z PŘF MU v Brně o založení evangelické obce v Holčovicích na Krnovsku.

V odpoledním bloku zazněly sondy z Polabí a Vysočiny: Úlohu baráčníka Václava Jirmuse v předávání zprávy o nepublikovaném tolerančním patentu v oblasti středního Polabí přiblížil Mgr. Miroslav Soukup z historické společnosti VERITAS. Svou sociologicko-historickou sondu členů evangelického sboru v Humpolci a dalšími podrobnosti vývoje Humpolce ve 2. polovině 18. století obohatil závěr symposia Pavel Holub z FF JČU v Českých Budějovicích. Posledním příspěvkem byl referát Mgr. Ondřeje Macka z ETF UK o konfesijním rozdělení tajných evangelíků v toleranční době ve Velké Lhotě u Dačic.

Většina referujících si připravila osnovu svého příspěvku s využitím prezentačního programu, což bylo vítané zejména pro snazší orientaci posluchačů a pro možnost seznámení se s reprodukcemi vybraných pramenů, fotodokumentací staveb, nebo mapového vyjádření popisovaných událostí. Po každém bloku (a mezi dopolední a odpolední částí pátého bloku) proběhla vždy krátká diskuse s přednášejícími.

Sborník příspěvků ze symposia, včetně příspěvku omluvené dr. Edity Štěříkové, vyjde v závěru roku 2008 v nakladatelství Kalich.

Miroslav Soukup

Návrat českých exulantů do vlasti do prvního sídliště v historicky památném městě Zábřehu

Nakladatelství Eman vydalo v minulých dnech zajímavou knihu „Paměti pana vikáře Šedého“. Děkujeme nakladateli za souhlas k otištění jedné kapitoly z této knihy a doporučujeme ji našim čtenářům, protože obsahuje i další obsáhlé pasáže o cestách Rudolfa Šedého do exulantských evangelických osad v Polsku, Pruském Slezsku, na Ukrajině a

Krymu. Knihu je možno dostat na adrese EMAN, Husova 656, 256 01 Benešov za 297,-Kč.

Konec první světové války zastihl malé skupinky potomků pobělohorských exulantů roztroušených na území od Odry přes celé Polsko až ku břehům Černého moře bez spojení se starou vlastí, která tou dobou obnovovala svou bývalou samostatnost. Před válkou bylo spojení již navázáno, nejen byl farář B.K.Radechovský správcem českého exulantského sboru v Zelově u Lasku, ale také česká misijní jednota vyslala ke skupinám evangelického náboženství delegáty, kteří exulanty na Volyni a kolem Lodže bydlící, ony na Ukrajině, v Pruském Slezsku, Rumunsku i Jugoslavii navštěvovali. Opatřila také pro některé z oněch sídlišť na Ukrajině učitele, případně učitelky, a také kazatele. Obnovení československého státu a nová doba vyvolaly v těchto zbytcích velkých dob českého národa radostné potvrzení proroctví Jana Amose Komenského o návratu vlády do rukou českého národa a český sbor v Zelově hned ve svém pozdravu první československé vládě vyzdvihl tuto okolnost. Té doby byl bratr farář Radechovský přinucen vrátit se do Čech a bylo mu tak umožněno věnovati otázce návratu českých exulantů náležitou péči, jak toho celá věc vyžadovala a zasluhovala. Podařilo se usilovnou prací získati zájem nejen u českobratrských evangelíků, ale i v širší veřejnosti všech vrstev národa. Na paměť popravených pánů na náměstí Staroměstském v Praze 1621 bylo pořádáno veliké shromáždění na Růžovém paloučku u Lito-myšle, jehož se zúčastnili početné delegace evangelických sborů ze Slezska, Polska i z dálné Ukrajiny, které tehdy napořád viděly vlast svých otců po prvé. Vláda československého státu uvítala myšlenku návratu českých exulantů do vlasti a po příznivém projednání byla Kostnická jednota v Praze pověřena provedením tohoto celonárodního úkolu.

Ovšem, málokdo ve vlasti si tehdy uvě-

domoval nesnáze takového podniku. Bratří naši byli celá staletí odloučeni od nás, měli svoji existenci, své rodiny, své skromné majetky v zahraničí a ve vlasti byli celkem neznámí. Nicméně zájem o jejich návrat ani v nich samých, ani víra v uskutečnění zdánlivě nemožného plánu neustávaly, a také skutečně našly jejich snahy laskavé přijetí u činitelů pozemkové reformy, která jim měla zajistiti hospodářskou půdu a základnu existence. Mluvílo se tehdy hodně o utvoření vzorného „Újezdu Komenského“, ale k zřízení sídliště pod tímto názvem nedošlo. Zatím byla celá akce ve stadiu příprav doma a v zahraničí. Jednalo se s vládami o propuštění přestěhovačů z dosavadního státního občanství a o povolení svobodného návratu.

Bylo tehdy ještě otázkou, jak budou české kraje a města přijímat potomky těch, kteří před dvoustoletím pro víru a svědomí opouštěli vlast, nevzavše s sebou nic, po všem ve-ta, jen Bibli kralickou a Labyrint světa.

Doby se změnily, Zábřeh na Moravě, kdysi jedno z měst Ladislava Veleny ze Žerotína, nejpřednějšího zástupce moravské šlechty a nejudatnějšího zastávce svobod evangelických, město Jiřího Tunkla, jakož i pánů z Boskovic, kteří štědrými dary a výsadami podepřeli sbor i školu Českých bratří v Zábřehu, město z jehož předního domu odvedl J.A.Komenský, mladý bratrský kněz, svou první manželku, město, z něhož pak musel celý sbor Českých bratří se uchýlit do polského Lešna, to město se již neznalo k dědicům slavné české minulosti. Bylo to město porobené, teprve po světovém třesu veliké války z dlouhého ustrnutí se probouzející, a proto přijímalo první zprávy o návratu českých exulantů s nedůvěrou. Nejprve byla zpráva lhostejně pominuta, ale později, když se již jednalo o postoupení velkého „dvora“, nyní Žerotínovem nazývaného, postavila se jistá část obyvatelstva k celé akci odmítavě, tvrdíc, že je to nesprávný zásah do práv místního obyvatelstva.

V Zábřehu tehdy vycházely dva týdeníky, pokrokový Moravský Sever a orgán lidové

strany Severní Morava. Zatím co první list se snažil podati o exulantském osídlení pravdivé zprávy, týdeník druhý pochopitelně psal, že exulanti nejsou národnostně spolehliví, že se do smíšeného Zábřeha nehodí a že návrat jejich je uměle vyvolán ze zjištěných důvodů.

Ale naděje naše ve zdar věci a úsilí Kostnické jednoty nepolevovaly. Bylo nutno přesvědčovat, ukázat reemigraci exulantů jako dějinnou revindikaci a odstraňovat námitky. To vše jsme konali s houfkem českobratrských lidí v Zábřehu soukromě i veřejně a podírali jsme návrat vyhnanců v jistotě víry, že Bůh to chce a že se tak stane. Ani dlouhé odklady, zvláště když ubíhaly drahocenné týdny a měsíce roku 1922 a když na všechny dotazy jsme museli odpovídat „nevíme“, kdy k navrácení dojde, nás neodstrašovaly. Teprve na podzim 1922 došlo rozhodnutí Státního pozemkového úřadu v Praze, že se „Velký dvůr“ v Zábřehu přiděluje třinácti rodinám českých exulantů k osídlení. Tou dobou se také první rodina do zmíněného dvora nastěhovala.

Ale než se toto stalo, dozvěděl jsem se jednoho dne, že přijede malá delegace bratří z Polska, aby shlédla příští možné sídliště v našem kraji, a to v Zábřeze. Zdálo se mi, že je to chvíle velké důležitosti a že nadcházejí dny, po nichž lkali otcové, v jejichž příchod také stále doufali a věřili. Jel jsem proto z Hrabové brzy ráno do Zábřeha navštívit pana starostu PhMr. Pospíšila a prosil jsem jej, aby s několika pány z výboru města přišel na nádraží a uvítal exulantskou delegaci. Dodal jsem, že jsou toho hodni jako přímí potomci vyhnanců pobělohorských, kteří si přes dlouhé odloučení zachovali vědomí příslušnosti k českému národu a také českou řeč. Pan starosta, příslušník našeho sboru a bratrstva v Zábřehu, byl hned ochoten delegaci uvítat, přizval k sobě bratra Józua Malého a některé jiné pány a šli jsme společně na nádraží.

Bylo ještě po ránu, ale vlak od Olomouce záhy přijel. Byli jsme jaksi rozechvěni, celé naše nitro prožívalo něco z oněch sladkobol-

ných pocitů, které se nás zmocňují za mimořádných okolností. Vždyť jsme prožívali historické chvíle, kdy po staletích přijížděli potomci a zástupci v cizině, byť i přátelské, dosud dlících vyhnanců.

Bratři, navracející se ze staletého exilu byli mile překvapeni a jejich oči se naplnily slzami. Jeden z nich odpověděl na naše uvítání těmito slovy: „Jsme přemoženi vaší laskavostí. Mezitím, co nás jinde vyhánějí, vy nás bratrsky vítáte.“

Nadešly pak vánoce památného Léta Páně 1922 a dojel první a po Novém roce i druhý transport navrátilců z exilu. Byly to rušné dny, kdy bylo nutno nejnutnější ve starých budovách, místnostech obytných i stájích Velkého dvora, nyní Žerotínovem nazvaného, upravit, a proto bylo také slavnostní uvítání odsunuto na dobu příhodnější, tj. na neděli 28. ledna 1923. Tehdy se sjelo do Zábřeha mnoho vzácných hostů, byl zde přítomen jako slavnostní řečník ThDr. Josef Křenek, pozdější synodní senior Českobratrské církve, za vládu a za Státní pozemkový úřad byl Dr. Viškovský, za Národní radu českou JUDr. Auerhan, zástupci země, kraje, okresu, města, Sokola a jiných korporací. Slavnost se konala v sokolovně v Zábřehu-Krumpachu. Přijeli také bratr farář Prudký z Olomouce, bratr farář Radechovský za Kostnickou jednotu, bratří kazatelé Jednoty českobratrské a Jednoty Chelčického a ještě mnozí jiní.

Celá slavnost vyzněla v mohutnou manifestaci celého kraje, že pravda a spravedlnost dějinná vždy zvítězí a že smíme vidět netoliko návrat zapadlých vlastenců, nýbrž že tito navrátilci jsou připraveni ujmout se vlády věcí jim vrácených v naši vlasti a že chtějí být spolupracovníky našimi na velkém díle obnovy.

Tak se stal den oné slavnosti památkou všem zúčastněným nezapomenutelnou, na kterou ještě po třiceti letech s pohnutou myslí vzpomínají. Zábřehu patří ta čest, že první poskytl místo k usídlení českého exulanta navrátilce.

Zpráva tato by nebyla úplná, kdybych

ještě nepřipojil, že v celém plánu osídlení Velkého dvora exulanty má čestné místo pokroková severomoravská obec Hrabová. Podle tehdejších zákonů musel mít každý občan republiky domovské právo v některé obci, to ovšem znamenalo, že domovská obec za svého příslušníka ručí a je hotova se o něj starati v případě nemoci a stáří, kdyby zchudl a neměl vlastních prostředků. Obec Hrabová a její obecní představenstvo vzala na sebe risiko možných útrat i nesnází a přijala exulanty do svazku obce. To se nesmí zapomenouti, neboť tímto činem prokázala nejen velikou službu přistěhovalým exulantům, ale zapsala se i čestně do pohnutých dějin našeho lidu a národa.

Ke konci stůjte zde ještě slova věštby J.A.Komenského, který ze srdce naplněného vírou v Boží spravedlnost napsal v exilu v Amsterdamě: „Věřím i já Bohu, že po přejití vichřic hněvu na nás pro hříchy naše uvaleného se vláda tvých věcí, národe český, k tobě vrátí.“

Pietní shromáždění k uctění památky popravených vůdců stavovského odboje na Staroměstském náměstí 21.6.2008

Vážené dámy, vážení pánové, dovoluji Vám pozdravit jménem občanského sdružení EXULANT. Členy tohoto občanského sdružení jsou především potomci českých pobělohorských exulantů pro víru, chcete-li potomci exulantů z důvodu svědomí.

Mám-li možnost říci zde několik slov, navázal bych rád na to, co už bylo letos opakováno nesčetněkrát. Tento rok je ve znamení různých “osmičkových” výročí. V komentářích k těmto výročím se většinou mluví o tom, co se to kdy stalo a jestli to tak bylo dobře, hodnotí se, co Češi udělali nebo neudělali, co udělat měli, co udělat mohli či nemohli; anebo skončíme pokrčením ramen a řekneme: “A co jsme tedy vlastně měli dělat?”

Události, kterou si dnes připomínáme, předcházela také jedna “osmička”. V květnu 1618, tedy před 390 lety, došlo k známé defenestraci, která odstartovala protihabsburské povstání českých stavů. Bylo to dobře nebo špatně? Odpovědí je mnoho a velice se různí. Na hlavy stavů se od té doby snesla spousta kritiky. Ani my to dnes asi nevyřešíme.

Jedno ale říci můžeme – oni tehdy něco udělali a udělali to radikálně a jednoznačně. Radikálně a jednoznačně demonstrovali svůj postoj. Dali najevo, že chtějí, aby bylo zachovááno právo, aby byly zachovávány svobody zaručené Rudolfovým Majestátem nebo řekneme to zjednodušeně, aby mohli žít svobodně a bylo s nimi jednáno tak, jak to odpovídá jejich důstojnosti. Právo, svoboda a lidská důstojnost to nebyly nikdy a nejsou ještě ani dnes hodnoty samozřejmé. A ani dnes nebývá jednoduché se za tyto hodnoty zasazovat.

Výročí, které si dnes připomínáme, nás ovšem vede i k tomu, abychom si uvědomili, že i činy hodné úcty, mohou přinést zlé následky, mohou končit prohrami. Kdysi jsem při stejné příležitosti, jako je ta dnešní, slyšel otázku: “Proč si ty prohry vlastně připomínat, proč se sebestyčsky vracet k tomu, co bylo ztraceno? Proč si raději nepřipomínat nějaká vítězství?”

Myslím, že je dobrý důvod připomínat si i prohry. My si při tom totiž můžeme uvědomit, že naše dnešní skutečnost a vůbec naše životy, nejsou ani tak výsledkem slavných vítězství, jako spíš a možná především – že jsou výsledkem obětí těch, kteří byli před námi. I oběť, kterou přinesli vůdci stavovského odboje, oběť jejich života 21.června 1621, je proto hodná vzpomínky a úcty. Je ale také výzvou k zastávání práva, spravedlnosti a lidské důstojnosti, výzvou k občanské odvaze.

A ještě jednu věc mi dovoluji připomenout – víru, se kterou mnozí z nich umírali. I to je podstatná součást jejich odkazu, stejně jako je to součástí odkazu

pobělohorských exulantů. Vždyť Komenský v Kšaftu umírající matky Jednoty bratrské, ve známém šesteru odkazů, první dva věnuje věrnosti pravdě a svědomí v duchu Mistra Jana Husa. A řekněme to tedy tak – oběť vůdců stavovského odboje, kterou si dnes připomínáme, vede kromě svobody, spravedlnosti a lidské důstojnosti ještě dál. Odkazuje k víře pro niž ani tragické prohry nejsou tím posledním; odkazuje k oběti, která byla největším vítězstvím.

Jan Bistranin

Malý průvodce po velké historii

Tentokrát při našem putování zamíříme na sever Čech – do Českého ráje. Turnov, jedno ze středisek této oblasti, je znám nejen drahými kameny a výrobou šperků, ale i tím, že v době předbělohorské zde působil silný sbor Českých bratří. Po šmalkaldské válce a nepovedeném odboji českých stavů proti Ferdinandu I., byla v roce 1547 většina sboru nucena odejít do exilu i se svým kazatelem Jiřím Izraelem. Útočiště našli v polském Lešně a Jiří Izrael zanechal v dějinách polského protestantismu nesmazatelnou stopu - bývá obdivně nazýván apoštolem Velkopolska. Nebyl sám, důležité místo v polských církevních dějinách mají i Simeon Turnovský a jeho synovec Jan Turnovský.

Ani dnes není dědictví původní Jednoty bratrské v Turnově zapomenuto. Bratrských bohoslužeb se můžeme zúčastnit v historickém, krásně zrekonstruovaném domku „Na Sboře“ nedaleko muzea. V dalším středisku Českého ráje v Železném Brodě můžeme zase navštívit bratrské bohoslužby v typickém „ochranovském“ kostele.

My ale zamíříme na Maloskalko. Malá Skála leží v malebném údolí řeky Jizery. Údolí je lemováno po obou stranách zalesněnými kopci a skalními útvary. Zajímavé je, že tato oblast byla osídlena člověkem již v době kamenné. Byla zde objevena starověká

hradiště, ale byly zde i ojedinělé skalní hradby, u kterých příznivá poloha na obtížně přístupných pískovcových blocích nahradila hradby a příkopy. Vznikly tím mimořádně zajímavé památkové objekty, kde hrad jakoby splynul se skálou, na které stojí. Společně s dalšími zajímavostmi, které se na poměrně malém území kolem turistického centra Malé Skály nacházejí, tak tvoří jedno z nejnavštěvovanějších míst v Českém ráji. Nelze také přehlédnout dominantní Suché skály se zajímavými skalními útvary. Zde se scházejí horolezci snad z celých Čech i z ciziny. Kromě tras na výstupy jsou tu upravené chodníčky a schůdky které vedou k vrcholům skal s pěknými výhledy. Nedaleko Suchých skal je náš cíl, rozlehlé skalní bludiště „Kalich“.

Procházku skalním bludištěm, která má 5 km, začneme v Besedících. Do Besedic můžete dojet autem po silnici Turnov - Železný Brod přes Koberovy, kde z ní odbočíte směr Malá Skála a potom ještě jednou přímo k parkovišti v Besedících. Po červené a zelené značce dojdete od občerstvení u parkoviště k pozůstatkům bývalé chaty „U Kalicha“, kde začíná okruh skalami, vyznačený žlutou turistickou značkou. Tento okruh byl slavnostně otevřen 25. září 1935 pod názvem „Turistická stezka Dr. Edvarda Beneše“. Vybudovat se ho podařilo místním nadšencům pod vedením předsedy okrašlovacího spolku Františka Hořáka za půl roku. Na některých skalách ještě můžete rozeznat původní červené značky a u zajímavých míst jsou dosud znatelné původní červené číslice. Od bývalé chaty „U Kalicha“, která pocházela z roku 1925, pokračujeme společně se zelenou a červenou značkou. Červená značka okruh ještě dvakrát protne, takže ji turista může použít pro nejpřímější cestu zpět do Besedic nebo do Malé Skály. Na rozcestí odbočíte spolu se žlutou a zelenou a dojdete na první vyhlídku nazývanou „Vysoká skála“ nebo „Zdenčina skála“. Je z ní pěkný pohled na Hamštejnský hřeben a na nejvyšší kopec Českého ráje 744 m vysoký Kozákov. Dále

budete procházet zajímavým úsekem, který je velice oblíbený u dětí a vyniká nádhernými úzkými chodbičkami mezi skalami. Nejdříve projdete „Malým kostelem“, za ním si vlevo povšimnete zajímavé skály s lasturovým lomem, které se říká „Ucho“. Následuje další bludiště „Hrubý kostel“. Až se protáhnete mezi skalami a podejdete pod zaklíněným balvanem, dojdete na světlinu v borovém lese, kde je památník obětem nacismu. Žlutá značka pokračuje do skal v okolí „Kalicha“.

Uprostřed skal je svatyně „Kalich“ s oltářem a vytesaným kalichem s letopočtem 1634. Na stěně je úryvek z Kšaftu J. A. Komenského (Věřím v Boha, že po přejití vichřic hněvů vlada věcí Tvých k Tobě se zase navrátí, ó lide český) a verš J. E. Vitáska, mnicha z turnovského františkánského kláštera, k němuž se ještě vrátíme. Přírodní modlitebna sloužila k tajným bohoslužbám Českých bratří v době protireformace. Hned za touto svatyní je symbolický „Hrob Českých bratří“. Je zde také rozcestí, kde odbočuje zelená značka, která vede na modrou, po které můžete dojít na zříceninu hradu Zbiroh. Po žluté značce pokračujete na skalní plošinu, na které je částečně zarostlá „Vyhlídka Českých bratří“. Po projití této části skalního města vyjdete na širokou cestu k rozcestí značek žluté a červené. Pokračujete po žluté, která vás dovede do oblasti skal „Chléviště“. Název vznikl podle toho, že ve skalách za neklidných dob schovávali vesničané svůj dobytek, aby jim ho nesebrala procházející vojska. Nejprve projdete skupinou skal „Ve Vrátkách“ a potom se ocitnete v rozlehlé „Sluji Václava Sádovského ze Sloupna“, exulanta, který opustil pro víru vlast a býval v 30leté válce švédským rytmistrem. Jeho ztracený a znovu nalezený poklad mají v turnovském muzeu. Za slují se ocitnete u nejkrásnějších vyhlídek na Maloskalsku. První se jmenuje „Hořákova“ a druhá s borovicí je „Husníkova“. Z vyhlídek je nádherný pohled do údolí Jizery i na Vranovský hřeben, Kopaninu, Ještěd, Ralsko, oba Bezdězy, Káčov

a Drábské světničky. Z vyhlídek pokračujte k „Jeskyni Matěje Krocínovského z Borku“, kazatele, který byl za svou evangelickou víru pronásledován, zatčen a popraven. Následující vyhlídka „Kde domov můj“ dostala svůj název na návrh členů České filharmonie z Prahy. Dnes je již částečně zarostlá. Další skupinka skal se nazývá „V Zátíší“. Dorazíte na rozcestí s červenou značkou u „Pánova pole“ a pár kroků společně s ní stoupáte vpravo vzhůru, pak odbočíte vlevo. Po stoupání bukovým lesem vejdete do oblasti skal u „Sokola“ (562 m). Po levé ruce se vypínají dvě osamělé skalní věže – „Sokolík“, které se také říká „Hodánka, a „Sokol“ s reliéfem dr. M. Tyrše. Na vrcholu „Sokola“ je skalka upravena na vyhlídkovou plošinu, ale výhled pro vzrostlé stromy z ní dnes není. Po značné odbočce dorazíte na čedičovou skalku, které se říkalo „Masarykova vyhlídka“. Naskytne se vám nejkrásnější pohled na Suché skály, Černou studnici a část Krkonoš. Suché skály (Kantorovy varhany, České Dolomity) jsou jedinečný geomorfologický útvar a od roku 1965 chráněné území. Jsou součástí ještědsko-kozákovského hřbetu a geologicky jde o pevné spodnokřídové (cenomanské) pískovce, které byly na lužické poruše tektonicky rozlámány a vztyčeny do polohy rozeklané skalní zdi. Po návratu na „Sokol“ sejdete po žluté značce k bývalé chatě „U Kalicha“, kde okruh končí. Po červené a zelené značce se vrátíte na parkoviště s občerstvením.

A vraťme se k Jindřichovi Erazimu Vitáskovi, františkánovi z turnovského kláštera. Byl to kupodivu on, kdo v 19. století upozornil na bratrskou minulost Turnovska a kdo objevil kalich vyrytý ve skále s letopočtem 1634. Dojat osudem pronásledovaných evangeliků v době temna zanechal zde nápis: „Vítám tebe v citu rozechvění, místo a tu sluji tvoji, jež před věky v krutém utrpení, skryla bratry pod obojí ...“, čímž připomněl, že právě při tehdejší pronásledování posloužilo skalní bludiště kolem „Kalicha“ zbytku věrných a statečných, jejichž koleno se před

vítězi neohlo. Ti zde čítali z Bible kralické, tajně konali bohoslužby a slavili Večeři Páně. A právě tenkrát tam kdosi vyryl do skály kalich a připsal letopočet 1634. Je zajímavé, že ve stejném roce byl zavražděn Albrecht z Valdštejna.

Pro lepší utajení měnili Bratři místa svých schůzek. V těchto končinách byl k tomu obzvláště vhodný terén: “Chléviště”, “Kalich”, “Sokol”, “Na Boudách”, ale i ve skalním bludišti “Záborčí” na protějším břehu Jizery našli Bratři vhodné úkryty. Svědčí o tom i názvy “Malý kostel” a “Hrubý kostel”. I v širším okolí se našla místa pro tajná shromáždění (Zbiroh, Rotštejn, Klokočské skály, jeskyně Postojna, Proskalí u Vesce i jinde). Dokonce jsou doložené zprávy, že se pronásledovaní Bratři usídlili v Jizerských horách v obci Bukovec (dnešní osada Jizerka) i ve Velké Jizeře (která leží už na polském území, hned za říčkou Jizerou a dnes se nazývá Isera). Obě tyto lokality byly evangelíky obsazeny již od roku 1630. Ruka pronásledovatelů tam však pro velkou odlehlost a nehostinnost nedosáhla.

V roce 1920 byla na “Kalichu” shromáždění obnovena, tentokrát veřejná a konaná k připomínce Mistra Jana Husa. V tomto roce se zde sešlo přes 2000 lidí. V době nacistické okupace byla zakázána, avšak hned v roce 1945 se tu lidé shromáždili a jako hlavní řečník k nim promluvil prof. Albert Pražák. V době komunistické totality přišel opět zákaz. Od roku 1988 je Husova slavnost na “Kalichu” každoročně péčí Ochránovského seniorátu ČCE konána. Až tam jednou zavítáte, myslíte na odkaz Husův a vzpomeňte i na naše statečné předky, kteří tradici shromáždění na “Kalichu” v době pronásledování zahájili.

podle Ivana Šolce

Závěrem

Opět připomínáme, že podmínkou členství v našem sdružení, není osobní “příslušnost” k exilu resp. návratu. Do svých řad zveme i sympatizanty zajímaví se o naši činnost. K přihlášení se za člena stačí sdělit na adresu

sdružení jméno a příjmení, datum narození, bydliště, příp. církevní příslušnost (sbor) a příp. vztah k pobělohorskému exilu (potomek, sympatizant, zájemce o historii apod.) Z každé přihlášky máme radost. Po obdržení přihlášky Vás zařadíme do adresáře pro zasilání věstníku. Pokud Vám můžeme věstník zasílat hromadně, prostřednictvím některého sboru, prosíme, dejte nám to vědět.

Prosíme, abyste nás informovali i o dalších změnách (přestěhování, úmrtí našeho člena apod.), abychom na ně mohli reagovat.

Akce občanského sdružení EXULANT v příštím roce:

- 8.- 11.5. – zájezd do Ženevy;
- červen (bude upřesněno) – evangelizační setkání v Novém Městě pod Smrkem;
- srpen (bude upřesněno) – setkání reemigrantů v Trpístech u Stříbra;
- 3.10. – konference a valná hromada v Suchdole nad Odrou;

Další doporučené akce:

- 28.3. – seminář pro učitele a zájemce o dějepis v Pardubicích – O rané církvi (Veritas);
- 13.-16.5.- konference Žijeme v Evropě ve vzájemném respektu k 400.výročí vydání Majestátu v Telči (Veritas);
- 21.6. – vzpomínka na popravené představitel stavovského odboje, Staroměstské náměstí v Praze;
- 6.7. - Husova slavnost v Husinci a na Kalichu u Železného Brodu;
- 15.-17.7. – Setkání mladých historiků v Telči (Veritas);
- 5.9. – III. Putování do Velké Lhoty u Dačic (Veritas);
- 16.-18.10. – konference David Zeisberger-apoštol Indiánů, Suchdol nad Odrou (Moravian).

ŽENEVA 2009

PROMPTE ET SINCERE IN OPERE DOMINI

U příležitosti 500. výročí narození reformátora Jeana Calvina pořádá občanské sdružení EXULANT autobusový zájezd do Ženevy. **Zájezd se koná ve dnech 8.-11. května 2009.** Předpokládaná orientační cena za dopravu a ubytování je 3.500,- Kč za osobu (stravování si zajišťuje každý sám). Odjezd z Prahy 8. května dopoledne, zastávka v Plzni. Návrat do Prahy 11.5.2009. Kromě Ženevy navštívíme Kostnici a Bern.

Srdečně zveme k účasti.

Přihlášky zašlete do 15.února na adresu: Mgr. Pavel Čáp, Brechtova 4/778 (schránka č.25), 149 00 Praha 4, email: pavel.cap@email.cz, telefon: 604 175 061.

V přihlášce prosíme uveďte:

Jméno, příjmení..... věk.....

Adresa:.....

Tel.....email.....

Informační věstník občanského sdružení EXULANT, vydává občanské sdružení EXULANT. Vychází 2x ročně. Sídlo občanského sdružení i redakce: Praha 1 – Nové Město, Jungmannova 9 – Husův dům, PSČ 110 00, Česká republika, <http://exulant.evangnet.cz> ISSN 1801-514X